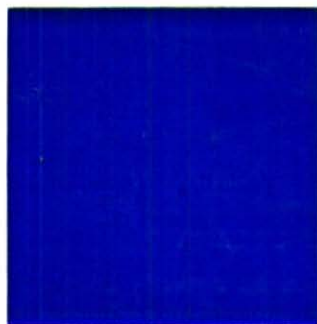

QUADERNS DE PASTORAL

OCTUBRE 1976

44

Església i Estat: ambigüitats

Com es planteja el curs
un equip pastoral

Noves tipologies
en el ministeri pastoral

El desafiament d'Eros

El matrimoni i la pastoral

Després de la Marxa de la Llibertat

PRIMERA PLANA

L'Església en aquesta hora de Catalunya	309
Església i Estat: ambigüitats	312

QÜESTIONS

Jornades de començament de curs de l'equip pastoral de Cornellà. - <i>Eliseu Bordonau i Ibern</i>	314
Noves tipologies en el ministeri pastoral: la seva incidència en la formació. - <i>Ramon Prat i Pallarès</i>	324
El desafiament d'Eros. - <i>José Jiménez Lozano</i>	335
El matrimoni i la pastoral. - <i>Antoni Totosaus i Raventós</i>	343
Anàlisi de la realitat social. - <i>Josep Castaño i Colomer</i>	349

TESTIMONI

Després de la Marxa de la Llibertat. - <i>Josep Torrella i Giralt</i>	357
---	-----

QUATRE VENTS

El fet religiós, Àmbit 19 del Congrés de Cultura Catalana. - <i>Ricard Pedrals</i>	368
II Trobada general i IV Jornades de Consiliaris del MUEC Català. - <i>Salvador Pié</i>	372
Crònica de Girona: El «però» a desxifrar. - <i>Ramon Oller</i>	375
Crònica de Lleida. - <i>Xavier Batiste</i>	376
Crònica de Mallorca. - <i>Pere Llabrés</i>	380
Crònica de València. - <i>Antoni Signes</i>	383

Benvolguts subscriptors de QUADERNS DE PASTORAL,

Lamentem que aquest número de la revista us arribi amb tant de retard. Us en demanem disculpes i confiem en la vostra benevolència.

Resolta, però, aquesta anomalia, volem continuar decididament endavant. Comptem que tenim molt avançada l'edició del número 45 (que per raons de distribució no podrà arribar-vos fins després de les festes nadalenques), el qual tractarà com a temes principals:

Cent anys de colònies d'estiu: història, cronologia, monografies, etc., sobre aquest gran servei d'educació als infants i adolescents del nostre país.

Relacions entre l'Església i l'Estat espanyol durant el període: maig de 1975 - maig de 1976.

Relacions concordatàries entre l'Església i l'Estat espanyol: situació actual.

Alhora volem fer avinent a tots els qui encara no han cursat el pagament de la subscripció d'enguany que rebran aviat un reembossament, i que esperem que voldran atendre'l puntualment.

Finalment, des d'aquesta comunicació humil, volem desitjar-vos un bon Nadal i un bon Any Nou!

Atentament,

l'administració de «Quaderns»

PRIMERA PLANA

L'ESGLÉSIA EN AQUESTA HORA DE CATALUNYA

Aquesta hora confusa i decisiva és, també, l'hora de Catalunya. Un projecte de país, colpit i enfonsat quan tot just començava a prendre cos, ara torna a la superfície, emergint d'un passat recent de persecució anticatalana. Tornen els projectes estrictament culturals, els d'ordenació del territori, els de l'ensenyament i la salut, els sindicals i els polítics. El Congrés de Cultura, la Marxa de la Llibertat, el Consell i l'Assemblea, els diversos partits, la mobilització comarcal i les associacions de veïns... són els noms d'aquest retorn.

I l'Església? Si calia —i bé caldrà, algun dia— fer in-

ventari de l'aportació eclesial a la resistència catalana dels últims quaranta anys, podríem parlar llargament: la fidelitat a la llengua, l'acció de les parròquies populars —rurals i obreres—, alguns ordes —Montserrat, escolapis, caputxins—, moviments laïcals —l'escoltisme, una bona part de l'Acció Catòlica—, les veus d'alguns bisbes i d'alguns abat, i, més recentment, la incorporació del català a la litúrgia... La relació fóra encara més brillant si ateníem a l'acció personal d'innombrables cristians. Només cal llegir, per exemple, la secció *líders* del diari «Avui» per adonar-se'n. Però si calia —i també caldrà, un dia o altre— obrir un debat intern sobre els aspectes negatius de l'actitud de l'Església en el nostre plet nacional, també hi hauria molt a dir: les zones més oficials, els col·legis religiosos en general, l'adopció del castellà en la predicació de la Barcelona d'abans de l'allau immigratòria, el País Valencià i les Illes amb el seu clergat i els seus seminaris, etc.

Potser el més important, ara mateix, és fer un crit d'alerta davant la circumstància actual. El país canvia ràpidament i ningú que vulgui servir-lo no pot restar aturat. La temptació dels qui fins ara havien fet ben poca cosa —bisbes, sectors més conservadors, etc.— seria d'adoptar, finalment, les actituds dels qui ja fa temps que treballen: deixar de posar-los traves, assumir moltes de les seves reivindicacions, àdhuc aprofitar-los apologeticament... I la temptació dels altres seria de creure que poden continuar igual com abans, cofois que el temps els hagi donat la raó. Esbosso un esquema de comportament molt repetit a l'Església, en camps diversos.

Alerta! Els qui fins avui han donat suport des de l'Església a la causa catalana han de pensar que l'heroisme del curandero esdevé una deixalla pintoresca quan arriba l'hora de la medicina científica. És un exemple. I el qui té ganes de fer, en endavant, allò que

fins ara havia negligit, no ha d'actuar com calia fer-ho abans sinó com cal ara.

Heus aquí algunes de les qüestions pendents que cal afrontar ben a fons: la definició —també a nivell jurídic— d'una conferència episcopal catalana, de caràcter netament nacional, que en el futur, que ja es dibuixa, no pugui ser arrengrerada amb les instàncies sucursalistes; la promoció del diàleg sobre les diversitats nacionals entre els catòlics de tot l'Estat: no es pot donar una doctrina als bascs i una altra de contradictòria als castellans; la normalització seriosa del català com a llengua de l'Església catalana, en la línia ja encetada; l'afavoriment d'una teologia i d'un catecisme propis (no n'hi ha prou, evidentment, amb comissions de «traductors»); com, també, l'afrontament del tema de la immigració, per al tractament del qual l'Església té una situació privilegiada en el conjunt de la societat catalana, i a l'encarrilament del qual pot fer una aportació específica important.

No és una enumeració exhaustiva. Hi ha moltes més coses a fer. Alguns sectors eclesials hauran de revisar el seu abstencionisme. Els altres, hauran de descobrir una nova forma de presència, molt racionalitzada i exigent.

ESGLÉSIA I ESTAT:

AMBIGÜITATS

Els primers passos de la política eclesiàstica del nou règim són sempre objecte de consideració atenta per part dels observadors. Sembla que és l'hora de veure com es va traduint en fets el desig d'una més gran independència, expressat inicialment per una i altra potestat. Aquí voldríem prendre acta, sumàriament, de dos fets i d'un document.

La bona notícia de la renúncia per part del rei al privilegi de presentació dels bisbes (que ja ha començat a donar els seus fruits en la provisió de les seus vacants, amb uns resultats que no pretenem analitzar) es troba enfosquida per una doble peculiaritat tocant al bisbe castrense i al d'Urgell. La segona, particularment inquietant i significativa.

Deixant de banda la discriminació que patirà la diòcesi urgellenca, apareix sense cap mena de dubte que aquesta és deguda, precisament, al caràcter de copríncep d'Andorra, annex al titular de la Mitra d'Urgell. L'Estat espanyol necessita, doncs, l'Església per a intervenir, d'una manera o altra, en la vida d'un país estranger. Que l'autoritat vaticana competent s'hi hagi avingut no ve precisament a deixar-nos tranquils; al contrari.

Tenim, després, el fet de l'augment de la paga dels capellans, inoportú i escandalós en un temps en què els obrers s'han d'estrènyer el cinturó (com es diu ara). Aquesta passarà de 5.000 a 15.000 pessetes: així va acordar-se (diu la notícia) en l'entrevista dels quatre cardenals de l'Estat espanyol amb el senyor president del Consell. L'Església té, doncs, necessitat de l'Estat per a subvenir materialment als seus ministres.

Hem esmentat un document: és la declaració epis-

copal sobre els problemes de l'ensenyament, elaborada per la comissió corresponent i publicada amb el vist i plau de la Comissió permanent de la Conferència episcopal de l'Estat espanyol. Un punt retindrà només, ara, la nostra atenció: el dret dels infants batejats a una formació religiosa en l'àmbit escolar desemboca en la postulació de la seva obligatorietat, única manera de fer efectiu aquell dret en una situació de baptisme massiu. No es tracta d'ensenyament religiós (notem-ho de passada), sinó d'educació de la fe, de què hauran de ser dispensats els infants quan els seus pares ho demanin explícitament, és de suposar que no respectant els drets dels seus fills batejats. Postular l'obligatorietat general de l'educació de la fe en l'àmbit escolar és recórrer a l'Estat perquè la imposi. I ve't aquí que uns «drets» inicials desemboquen en una «imposició»: d'aquesta manera l'Estat espanyol —diuen els bisbes— els garantirà eficaçment, com és el seu deure.

En resum: Església i Estat es necessiten, encara, l'un a l'altre. Això els mena pels camins de la dependència i de la utilització mútua. No podem estar-hi massa d'acord.

JORNADES DE COMENÇAMENT DE CURS

Equip pastoral de Cornellà

En començar el curs, l'equip de preveres i les religioses que treballen pastoralment a les parròquies de Santa Maria, Sant Miquel i Sant Jaume de Cornellà van tenir una trobada de dos dies per tal de revisar el treball del curs anterior i programar el proper curs. Hi van participar, també, mossèn Joan Batlles, vicari episcopal de la Zona, i d'altres preveres vinculats, per un o altre motiu, al treball de l'equip. Tot plegat, unes trenta persones.

El motiu

La motivació última caldria cercar-la en la voluntat ferma de caminar en la direcció d'una integració de tots els esforços en el camp de la pastoral i en l'opció decidida de treballar en equip.

Aquesta opció, si es vol que sigui quelcom més que una paraula que vesteix o un escrit en paper mullat, demana que els problemes es reflexionin conjuntament, que les decisions es prenguin de comú acord, que les tasques i els camps de treball es reparteixin convenientment, que tothom se senti recolzat pels altres en la responsabilitat que li és confiada i que tots siguin solidaris i corresponsables en les tasques que l'equip assumeix.

Evidentment, situat en aquest nivell, el treball en equip és molt més seriós i exigent que un simple «repartir-se la feina». Cal no confondre'l amb la decisió «presa en comú» de treballar individualment.

La corresponsabilitat suposa que periòdicament es revisin els acords presos i la marxa de les tasques que han estat confiades a cada membre.

Al mateix temps, es fa imprescindible que l'equip reflexioni i analitzi, de tant en tant, els problemes en un nivell suficientment ampli i profund que permeti anar creant el que en podríem anomenar una «mentalitat d'equip», uns criteris de fons i unes opcions bàsiques que hagin estat debatudes, assimilades i acceptades per tothom. Aquesta mena de «substracte comú» dóna coherència a les tasques diverses, agilitza i facilita les decisions més immediates i concretes i dóna unitat al treball de cadascú. Parlar de «mentalitat comuna» no vol dir negar o excloure una pluralitat d'estils i de maneres de fer que vindran donats, en part, pels diversos temperaments i les diferents vocacions i, en part, per les peculiaritats dels diferents camps on es treballa.

Caldria afegir, encara, que l'equip pastoral és més que una «organització empresarial», a mesura que sentir-nos solidàriament compromesos en la missió de ser anunciadors de Jesucrist, treballadors del seu Regne i servidors de la comunitat cristiana és més que sentir-se membre d'un equip de promoció de vendes

o l'anella d'un sistema de producció en cadena. El company d'equip és també germà en la fe, i l'equip com a tal és també comunitat cristiana. A l'interior de l'equip s'ha de poder compartir, revisar i celebrar la nostra fe; la trobada d'equip ha de situar-se en un clima que afavoreixi el fet de compartir fraterナルment vivències, sentiments i projectes. Cal que hi hagi una atenta preocupació dels uns pels altres, una sollicitud per la realització i el creixement humà i cristià de tots els qui en formem part.

Tot això demana «passar-hi hores». D'altra banda, un començament de curs, cavalcant entre el passat i el futur, és sempre un moment oportú per a fer balanç, per a plantejar els problemes a fons i mirar-se les coses amb una certa perspectiva global. Aquesta seria la raó immediata de les Jornades.

L'organització

Tenen dues parts ben definides. El treball del primer dia té un to més personal i un caire més global. El del segon és més organitzatiu i concret.

Cadascun dels temes o apartats que es posen a discussió és presentat breument per un membre de l'equip en forma de miniponència. Això ajuda a establir d'entrada els punts fonamentals i centra la conversa.

Donat el caràcter global de les Jornades, no sempre es tracta d'arribar a conclusions pràctiques o a decisions definitives. Hi ha punts que queden esbossats i sotmesos a ulterior estudi, d'altres hauran de rebre una concreció posterior, d'altres queden anotats com a temes que hauran de ser remesos als consells pastorals o a determinades comissions de laics, etc.

Un secretari —i aquesta tasca és important— pren nota de tot el treball i dels acords que es van prenent.

Al vespre, finalitzat el treball, celebrem junts l'eucaristia. D'una forma no gens forçada, les reflexions del dia es converteixen en pregària i en acció de gràcies.

El contingut

El document de Pau VI sobre «L'evangelització en el món contemporani» és el teló de fons del treball del primer dia.

Un membre de l'equip presenta aquests cinc punts del document que es consideren importants i mereixedors d'una especial atenció:

1. Anàlisi de la realitat concreta en què ens movem i a la qual s'adreça la nostra evangelització. Com qualifica aquesta realitat la nostra evangelització?

2. Promoció humana i anunci de Jesucrist. Alliberament i Salvació.

3. Religiositat popular i sacramentalització. Camins i formes pedagògiques d'educació d'aquesta religiositat en ordre a evangelitzar-la.

4. Evangelització i renovació de l'Església. Què cal canviar en la nostra Església per fer-ne un signe evangelitzador més clar i net?

5. Evangelització i creació de nous ministeris en l'Església d'avui.

En grups petits, treballem aquestes qüestions. Compartim els impactes, els interrogants, les joies i els buits que cadascú experimenta en la seva vida de fe i en la seva tasca d'evangelitzador en els ambients on es mou i amb les persones i els grups que tracta més directament.

El diàleg se situa en un nivell més vivencial que intel·lectual. No es tractava d'obrir un debat teològic o pastoral sobre els punts esmentats més amunt, sinó de compartir experiències que s'han viscut entorn d'aquestes qüestions. Els cinc punts presentats eren tan sols elements catalitzadors per a «escalfar la màquina» i ajudar a fer sortir el que tots portem dintre.

Mirat a distància, ens adonem que aquest treball va ser útil i important de cara a donar amplitud de mires i profunditat al treball de l'endemà, evitant que quedés en un «practicisme burocràtic i organitzatiu».

També ens va ajudar a crear i aprofundir la «mentalitat d'e-

quip» i va situar la trobada en un clima de comunicació personal i fraternal, establint entre nosaltres uns vincles de coneixença i d'afecte més profunds que les simples «relacions de treball». Uns vincles que a la llarga cohesionen i donen solidesa a l'equip i que, indirectament, potencien el seu treball.

El treball del segon dia s'organitza entorn de sis blocs de temes tractats successivament. A cada bloc es fa una doble mirada: una endarrera i una altra endavant. És difícil de resumir tot el que es va dir, però podem indicar els punts més destacats i les opcions de fons més importants, seguint la divisió en sis blocs que es va fer a les Jornades.

1. *Atenció a la realitat i a la problemàtica humana de Cornellà*

Es valora enormement la presència activa dels cristians en general i dels membres de l'equip en el si de les entitats de vida ciutadana. Sempre ha estat una opció de fons del nostre equip d'encoratjar els cristians a inserir-se i a treballar dins les instàncies ciutadanes de tot tipus, en lloc de dedicar-se a crear instàncies «cristianes» que es colloquin al costat o en contra d'aquelles.

Igualment es destaquen l'atenció i el seguiment de prop per part de l'Església dels conflictes laborals i del moviment obrer de la comarca. S'ha pogut constatar com aquesta presència solidària ha esdevingut un camí de pre-evangelització important i ha ajudat a donar un nou rostre d'Església.

S'analitza, també, la tasca dels moviments infantils i juvenils —centres d'esplai, escoltisme, etc.— en el camp de l'educació del temps lliure dels nois. Aquesta tasca és —mentre no es demostrï el contrari— valuosa per si mateixa. Per això, considerem que, en la mida que calgui, convé recolzar-los i ajudar-los tots, i no únicament els que han nascut a les parròquies o són avalats jurídicament per elles.

Es veu, també, la necessitat de tractar a fons el problema actual de les escoles amb les persones que hi són més directament implicades i interessades; es pren nota del replantejament que

el Grup de Drets Humans fa del seu paper específic, ja que en la situació política actual algunes de les tasques que acomplia són assumides per altres instàncies; es valora la nova orientació de Càritas que intenta superar els límits massa estrets de la beneficència i s'apunta la necessitat que s'hi incorporin alguns cristians capaços de sintonitzar amb aquesta nova línia.

2. Celebracions litúrgiques

La preparació acurada de les celebracions litúrgiques pot ser un mitjà vàlid per a anar creant comunitat. Cal vetllar perquè siguin, de veritat, celebracions comunitàries i un aliment de la fe dels qui hi participen. Cal accentuar la creativitat i intensificar la participació dels laics. S'insinuen camins concrets: preparació conjunta de les homilies, creació d'equips d'animació de les eucaristies, etc.

Es valora el treball dels cristians que d'un temps ençà col·laboren en la preparació i l'acolliment dels qui demanen els sagraments (converses pre-baptismals i curset pre-matrimonial).

S'assenyala que les celebracions mensuals de la penitència comunitària han ajudat molt a la revalorització d'aquest sagrament i a la mentalització dels cristians sobre el sentit comunitari i eclesial. Es veu que caldria una mentalització semblant entorn de la unció dels malalts.

3. Organització pastoral

Tractem —per dir-ho d'alguna manera— dels aspectes infraestructurals de l'acció pastoral.

Sobresurt la necessitat de potenciar els consells pastorals com a òrgans de deliberació i de gestió de la comunitat cristiana. Cal anar caminant cap a la unificació en un únic consell per superar les visions massa estretes de la parròquia com a «clos tan-cat». El treball en equip dels preveres i les religioses ha de reflectir-se en l'àmbit de les comunitats que servim.

Es valora la creació dels nous locals en els barris i el treball que, partint d'ells, s'ha anat realitzant. Ens adonem de l'encert de la decisió de no fer-ne simples «sucursals» de la parrò-

quia tradicional. No són mers llocs de culte i d'administració de sagraments, sinó que resten oberts a moltes possibilitats i afavoreixen el naixement de comunitats amb un estil nou.

Hi ha, a més, un fet a valorar de cara al futur de l'Església: que les religioses assumeixin el paper de coordinació de les activitats dels locals i de les comunitats dels barris, alguns serveis interparroquials com la catequesi i fins i tot (només en la pràctica, no encara sobre el paper oficial) la funció de rector d'una de les parròquies encomanades a l'equip.

I parlant d'infraestructura, no podia faltar la valoració de la presentació periòdica de l'estat de comptes a la comunitat. La gestió de l'economia queda confiada a una comissió de laics.

4. *Vida de l'equip*

Dediquem, també, una estona a revisar la marxa de l'equip com a tal. Se subratlla la importància que ha tingut per a nosaltres, l'ajut humà i pastoral que ens ha representat i la potenciació que suposa pel treball de cadascú el fet de treballar conjuntament.

En general, la gent és «impactada» pel nou estil de vida i treball dels capellans, i el valora, acostumats com estaven a veure'ls com a amos i senyors del seu «territori».

Constatem que la voluntat de treball en equip ens ha fet superar les lògiques diferències de temperament, de maneres de fer i de pensar que hi ha entre nosaltres.

Ens cal fer passos cap a una major comunicació entre tots plegats a nivell humà i personal; preveure trobades d'equip més freqüents, al marge de l'organització pastoral, i que se situïn al nivell de pregària, de comunitat de fe i de revisió de vida.

5. *La catequesi en els seus diferents nivells*

Decidim separar clarament la catequesi dels infants de les famílies integrades personalment a les nostres comunitats (que són les que van creixent en el coneixement i la vivència de la fe) de la preparació dels infants que els pares porten a la parròquia «a fer la primera comunió».

Un *servei de catequesi* coordinarà els *centres* de catequesi que radiquen en les parròquies, en els locals dels barris o en els d'algunes comunitats de religioses.

La catequesi es fa durant tot el curs. Es pensa també en la preparació periòdica d'unes celebracions de la Paraula, adaptades als infants abans d'incorporar-se a la comunitat adulta per celebrar junts l'eucaristia.

La preparació de la primera comunió serà més breu, i, si és possible, consistirà en una catequesi familiar. Els esforços es dediquen al treball amb els pares, encara que es facin, també, algunes trobades i celebracions amb els infants. Es prepara un curs de formació de catequistes.

Més enllà de l'etapa infantil, parlem del treball amb adolescents i joves, que realitzem en coordinació amb la comarca del Baix Llobregat. A través de diferents etapes es camina cap al llançament de grups de joves amb el mètode de revisió de vida.

Per a molts el primer nivell és la Catequesi de Confirmació, a partir dels 14 anys. Sospesem l'experiència de l'any passat, i en la valoració que en fem pesen més les raons pastorals que les teològiques o litúrgiques. Si és una incoherència canviar l'ordre lògic dels sagraments de la iniciació, no la creiem pas més greu que la que ens porta a sacramentalitzar persones que no estan evangelitzades o a admetre que el cent per cent dels infants de vuit anys atenyin la «culminació» de la seva integració a la comunitat cristiana acostant-se a la taula de l'eucaristia. Si volem «agafar el toro», cal agafar-lo per les banyes i no per la cua.

Es revisa la catequesi d'adults i es programa de cara a l'any vinent, preveient-ne diverses modalitats que responguin a les necessitats també diverses que s'observen entre la gent.

6. Grups i comunitats de vida cristiana

Es constata que el treball de creació i animació de comunitats i grups cristians de molts tipus —sense ser l'única— és una de les tasques que a nivell d'equip es consideren de primera importància de cara al model d'Església que volem anar creant.

Els qui han seguit més de prop la vida dels diferents grups ja existents (comunitats de base, ACO, grups de matrimonis, grups de joves, etc.) informen breument del moment actual de cada grup.

Veiem la necessitat de dedicar una reflexió més àmplia a la vida i a la marxa de les comunitats que neixen als locals dels barris, donat que és una experiència molt nova i val la pena que neixi amb encert.

Una intuïció molt compartida és la conveniència de connectar d'alguna manera els diferents grups, especialment aquells que per edat, orientació o manera de ser són més pròxims, evitant que els grups quedin massa tancats. La connexió amb alguna forma més àmplia (moviment, comunitats populars, etc.) enriqueix i dóna solidesa a la vida del grup petit.

S'insinua el perill que el grup, satisfent les necessitats afectives i de comunicació interpersonal dels qui en formen part, es converteixi en instància tranquil·litzadora, en lloc de ser una plataforma de militància de la fe, d'exigència i d'obertura a dimensions i inquietuds cada cop més grans.

Cal que els preveres i les religioses que estan en un grup s'integrin realment en la seva vida i en la seva dinàmica, superant la temptació de sentir-s'hi descompromesos o d'estar-hi simplement «fent una feina».

Entre les línies a potenciar el curs vinent s'indiquen: el treball amb el jovent més marginat, la promoció de trobades entre els diferents grups, les comunitats de barri i el treball en les assemblees «cantera» de les misses dominicals animant algunes persones a fer un pas endavant integrant-se en un grup.

Conclusió

Vet aquí molt resumit el treball de les Jornades. La reflexió seriosa i sovintejada del treball pastoral que es va realitzant ajuda a caminar amb una certa seguretat. Compartir la

reflexió amb els altres obre noves perspectives i ajuda a mantenir una actitud desperta d'autocrítica. La reflexió es converteix en estímul que mou a dedicar-hi noves energies.

Les Jornades han posat fil a l'agulla; el treball comença ara.

Eliseu Bordonau i Ibern

NOVES TIPOLOGIES EN EL MINISTERI PASTORAL: LA SEVA INCIDÈNCIA EN LA FORMACIÓ

Volem destacar només alguns elements d'ordre sòcio-pastoral que poden condicionar la labor formativa. Aquesta ponència¹ tan sols inicia el joc apuntant només algunes dades significatives de l'evolució pastoral enregistrada aquests cinc últims anys en el medi de Barcelona i la seva àrea metropolitana, per tal que els diferents grups puguin contrastar-los amb la seva pròpia situació.

La primera i la segona part d'aquesta exposició, que són merament indicatives, ofereixen alguns punts que considerem d'especial interès per a situar el Seminari dins el conjunt de la pastoral d'una diòcesi. I la darrera, que és interrogativa, es limita a oferir algunes pistes de treball per a la reflexió dels grups.

Característiques significatives de la situació pastoral (1950-1975)

1. *La problemàtica de la «figura» sacerdotal reula a un segon pla: prioritat de la missió i especial atenció a la condició humana i a la vida cristiana del prevere.*

És un fenomen, al meu entendre, saludable i positiu. Han disminuït les enquestes i les polèmiques característiques dels anys seixanta. L'explicació d'aquest fenomen no és senzilla i segurament va relacionada amb el cansament dels grups ideolò-

1. Aquesta ponència, donada en la reunió de superiors de Seminari i responsables de la formació de religiosos, celebrada a Madrid el 20 d'abril de 1976 a nivell de l'Estat espanyol, ha estat publicada en el núm. 61 de la revista «Seminarios».

gicament més inquiets i amb una situació d'atonía general en el sector del clergat que sembla que ja s'hagi acostumat a les secularitzacions i, per part d'alguns grups, al fet d'haver-se decantat, en major o menor grau, cap a una certa privatització o exercici del ministeri pel seu compte.

Sigui com sigui, és cert que els joves preveres intenten conformar la seva vida segons un conjunt de missions concretes i diferenciades d'acord amb les necessitats d'un sector, moviment o servei pastoral diocesà. La prioritat teològica de la missió sembla que va recuperant d'alguna manera el lloc que li correspon en la configuració del ministeri presbiteral.

Això no obstant, perquè no hi hagi ambigüitats, convé aclarir que es tracta d'una presa de posició més aviat possibilista i pragmàtica que refusa majoritàriament —sempre hi ha excepcions— tota mena de clericalisme i posa una atenció especial en les condicions humanes i en la vida cristiana del prevere. De tota manera això darrer és encara en gran part un desideràtum. El clergat més dinàmic i actiu continua essent un exemplar activista i desbordat, víctima, en major o menor grau, de la pluricel·lularitat, de la inflació de reunions, de l'immediatisme pastoral, etc. Però, almenys, intenta confrontar i compartir les condicions de la seva vida, el seu testimoni cristià, les seves tasques pastorals i els espais especialment dedicats a l'oració i a l'espiritualitat amb els seus companys d'equip, amb determinats grups de base, etc. Val més això que res. I s'hauria de tenir molt en compte dins els objectius pedagògics de la preparació per al presbiterat.

2. *El fenomen de la pluralització de comunitats i grups: la «nova» parròquia urbana com a hipòtesi operativa; intents de treball en equip a pobles i comarques.*

Es tracta d'un fenomen ja conegut i que sembla irreversible. Les noves formes de vida urbana a les grans ciutats han fet esclatar el model tradicional de parròquia, basat encara en les característiques de les comunitats rurals. La «nova» parròquia urbana no és estrictament territorial ni aconsegueix integrar satisfactòriament la feligresia tradicional. Per això ja no

basta la simple consciència general de pertinença o la vinculació jurisdiccional. Els diferents grups i associacions ja no s'enquadren tan fàcilment al servei d'activitats parroquials; més aviat, al contrari, són els principals agents de la pastoral parroquial els que es desplacen i es posen al servei de grups i comunitats, que es diversifiquen per raó d'objectius pastorals concrets, advertint-s'hi la preponderància de determinades característiques comunes (edat, «status» social, ideologia, etc.).

La «nova» parròquia no sols intenta emparar, servir i encoratjar la pluralitat de grups i comunitats sinó que tendeix a convertir-se —en l'àmbit més ampli dels nous arxiprestats, sectors i zones pastorals— en un lloc de confluència i vertebració eclesial d'aquesta pluralitat. El treball en equip —intra i interparroquial— apareix en conseqüència com un element indispensable en la vida del futur prevere. El Seminari, per tant, haurà de preparar les bases humanes i espirituals del treball pastoral en equip, amb una atenció crítica especial vers les interpretacions simplistes que tendeixen a produir-se en aquest període de tempteig i consolidació. Així, per exemple, el treball en equip no pot reduir-se a una mera planificació i divisió de tasques pastorals, de manera que el prevere se senti responsable i actuï únicament com a representant de la «seva» petita comunitat, del «seu» centre catequètic, etc.

Totes aquestes tasques, d'altra banda, poden ser perfectament realitzades per laics amb la preparació i la missió degudes. El prevere és, per si mateix, agent decisiu d'una xarxa pastoral més vasta i profunda. Ha de ser capaç de participar conjuntament amb altres preveres en una pastoral orientada radicalment cap al servei de la missió i de la comunió integral de l'Església. Contràriament, caldria revisar si es donen de fet els supòsits en virtut dels quals elegim uns joves determinats perquè assumeixin la presidència de l'Eucaristia i les restants responsabilitats específiques del prevere.

3. La diversificació creixent de les funcions pastorals: complexitat en les tasques de l'educació de la fe; especialització en la catequesi i la pastoral sacramental; revalorització de la religiositat popular; dinamisme evangelitzador i comunió eclesial.

No cal que ens allarguem sobre això ni tampoc que entrem en detalls sobre la competència necessària per a cada un d'aquests serveis pastorals, cada vegada més diversificats en funció de l'edat, el medi social, el grau d'iniciació cristiana, etc., dels seus destinataris. Les persones capaces de sintonitzar i establir una comunicació satisfactòria en uns registres o nivells determinats es mostren molt deficientes davant nivells o registres molt diferents.

Insistim només en una conclusió indefugible avui: la conveniència d'una formació teològica i pastoral comuna no permet deduir que els nous preveres puguin assumir indiscriminadament idèntiques responsabilitats pastorals. El bon sentit ha ensenyat sempre, amb els anys, als preveres a no confondre el carisma i la gràcia del presbiterat amb l'aptitud per a tot servei pastoral. Avui, a més, la competència del prevere ha de ser molt més qualificada, apuntant d'alguna manera cap a una formació pastoral especialitzada.

En conseqüència, més que mai, el pastor no pot ser un pur teòric i menys un ideòleg, sinó un expert en humanitat, en l'anàlisi empírica i en la reflexió teològica de la condició humana. Cal educar-lo vers una disponibilitat permanent, sempre creativa i qualificada, menys passiva i estereotipada, que li permeti anar descobrint i acceptant les seves qualitats i limitacions. D'altra manera, els joves preveres d'avui poden arribar a trobar-se al cap de pocs anys amb greus dificultats de comunicació i acceptació. Em sembla que no és necessari aclarir que la genuïna espiritualitat del pastor constitueix la base i el motor del descobriment d'aquestes exigències en el nostre context pastoral.

4. Ministeris laïcals i nova situació del ministeri presbiteral: problemàtica i complementarietat dels carismes pastorals.

El punt anterior ens col·loca davant una perspectiva de futur incipient: la dels nous ministeris laïcals. A les grans ciutats i a les zones rurals, disperses i abandonades pastoralment, la necessitat de crear i reorganitzar comunitats dinàmiques requereix un nou estil de relacions entre preveres i laïcs que es tradueix en un plantejament més comunitari en la determinació de les necessitats pastorals i en l'assignació de missions i responsabilitats.

Aquesta qüestió és en si més pràctica que teològica ja que es tracta de la formació i l'organització de les comunitats cristianes. La idoneïtat específica per a un carisma pastoral requerirà sempre una certa preparació teològica i pastoral, però consisteix principalment en un conjunt de disposicions concretes, entre les quals cal destacar sempre la capacitat de comunicació i sintonia amb els destinataris del servei pastoral en qüestió.

Així, el prevere es troba situat en un món de relacions cada vegada més diverses i complexes: ja no pot exercir en solitari, i molt menys emparar-se en el totalitarisme tradicional. La seva capacitat de convocatòria com a prevere depèn de si ha après o no a compartir la seva experiència cristiana amb els altres membres de la seva comunitat, i de si sap donar raó, il·luminar i servir d'una manera cristiana clara i convincent. La predicació ordinària de l'Evangeli i la presidència de l'Eucaristia ha d'estar en mans de ministres capaços de convocar i reunir la comunitat cristiana com a agents principals d'una comunitat eclesial plural i missionera, que va sempre més enllà dels límits locals i de les incidències particulars dels diferents grups humans. La capacitat d'iniciativa en les tasques de l'evangelització mitjançant el reconeixement i la coordinació dels diferents carismes apareix com una qualitat indefugible del prevere que ha de preparar-se per respondre eficaçment a les perspectives que s'obren en l'horitzó del nostre futur pastoral immediat.

5. *Pluralisme i «consumisme» pastoral: les macrodiòcesis com a camp d'experimentació pastoral; la potenciació de projectes sectorials i les contradiccions d'un conciliarisme pastoral a ultrança; el neoclericalisme en els organismes pastorals postconciliaris.*

A l'últim punt es fa referència a unes quantes observacions crítiques sobre l'actual situació pastoral. Vénen a ser com el capítol de riscos que acompanya sempre tota situació nova i que constitueix inseparablement el revers de les seves possibilitats positives.

A grans trets veiem que una macrodiòcesi urbana ofereix un panorama pastoral una mica desconcertant. L'immobilisme i l'experimentalisme van campí qui pugui. L'«oferta» pastoral no sols

és plural sinó també, de vegades, contradictòria, com en un gran supermercat on s'ofereix de tot i on qualsevol venedor pot arribar a trobar a la llarga clients per a cada producte. Enmig d'aquest pluralisme, de signe liberal i consumista, el jove teòleg va orientant-se a poc a poc i aprèn a decantar-se cap a allò que ideològicament li escau i que pràcticament és capaç de fer amb un mínim de seguretat i de satisfacció personal. La formació pastoral no pot assegurar-se si no es compta prèviament amb alguns sectors pastorals que reuneixin un conjunt de condicions favorables: vida d'equip, pastoral de conjunt, temps de reflexió i d'espiritualitat, mitjans de formació permanent, aprenentatge de determinades tècniques, etc. Els anys anteriors i els posteriors a la recepció del presbiterat requereixen la potenciació de projectes pastorals sectorials que eliminin tant com sigui possible les ambigüitats i contradiccions. Teològicament i sociològicament no hi ha «diferents» esglésies o contextos eclesials: per raó de les diferents situacions algunes orientacions pastorals —no totes— poden i han de ser plurals, i fins i tot experimentables i no definitives, però sempre convergents i contrastables.

Hi ha un altre punt crític, font de moltes inseguretats pastorals: la «pervivència» del clericalisme en els organismes pastorals postconciliars i en la renovació dels càrrecs pastorals diocesans. No és gens fàcil, per exemple, trobar un sistema mínimament satisfactori de cobrir les vacants. Tan bon punt arriba un rector nou amb orientacions diferents es produeix un curiós transvasament en la feligresia: un contingent de fidels addictes al règim anterior es desplaça cap a altres parròquies i apareixen nous grups d'incondicionals que es van agrupant al voltant del que acaba d'arribar. En certa manera, encara que amb formes de participació més o menys reeixides, perdura el clericalisme de sempre. La veu dels laics, l'opinió de tots els qui participen activament en les tasques de la comunitat, no pot ser escoltada corporativament perquè no sols no ha estat prevista ni reconeguda institucionalment sinó que ni tan sols se l'ha trobat a faltar. Escoltem privadament i de bon grat tothom, però continuem deixant de banda la formació d'una opció laïcal responsable i, fins i tot, preceptiva com si es tractés de quelcom que condiciona o

compromet el bon exercici de la responsabilitat dels pastors. Clericalisme desfasat i absurd que compromet, a la llarga, l'exercici de la diaconia presbiteral i tendeix a convertir-la en un «privatisme» o exercici del ministeri per compte propi. Només en la mesura en què els membres d'una comunitat cristiana se sentin plenament corresponsables de les diverses tasques pastorals pot assegurar-se un nou interès per la continuïtat del ministeri presbiteral i una aportació renovadora en les tasques de la formació dels preveres. Mentre aquesta hora feliç no arribi, els del Seminari simplement anirem «tirant», sobrevivint amb més o menys fatigues i amb el perill evident de continuar transmetent aquest virus «clericaliston» que s'ha mostrat tan dur i resistent al llarg dels segles.

Aspiracions i temptatives dels nous preveres

En aquesta part recollim algunes aspiracions i actituds més comunes entre els joves preveres. No costa gens endevinar l'estreta correspondència que hi ha entre les dades apuntades en la primera part i les aspiracions i actituds més comunes dels preveres joves. Ens limitem a tres centres vitals d'interès sense prejudicar la manera més o menys reeixida o crítica com són viscuts.

1. *La prioritat del testimoni de la fe al servei de la comunitat eclesial: la capacitat d'iniciativa missionera, el do de compartir i el poder de convocar.*

El jove diaca o prevere tendeix a accentuar i assumir tot allò que l'uneix als cristians més dinàmics i actius del seu medi pastoral, que l'ajuda a compartir-hi activitats, a participar en la seva vida o a posar en comú el seu testimoni cristià. La manera de vestir, el simple tracte de tu i el fet de respondre només al nom de pila constitueixen un indici significatiu d'una tendència a no separar-se, a no distingir-se, a no valer-se de la pròpia con-

dició ministerial i a no refugiar-s'hi com si es tractés d'una zona de reraguarda o intendència que eximis de la participació en el front comú de l'evangelització.

Un doble interrogant defineix les dues vertents inseparables d'aquest tarannà espiritual. Com la meua vida va expressant millor i més plenament la meua fe de manera que serveixi a la fe dels altres, la desvetlli i la promogui en les situacions i els nivells del meu medi? I recíprocament, ¿de quina manera la fe de la meua comunitat, dels grups cristians, del meu equip pastoral, etc., va qüestionant, sostenint i desenrotllant en profunditat la meua pròpia vida cristiana i dóna sentit al servei presbiteral que comparteixo amb els meus companys d'equip?

No siguem idealistes. Entre moltes «peces» eclesiàstiques aquesta doble pregunta no pot ni plantejar-se per manca d'unes condicions pastorals mínimes. Si preparem les bases humanes i espirituals que puguin assegurar al seu dia la realització del do de compartir i del poder d'iniciativa evangelitzadora i de convocatòria eclesial propis del presbiterat cal tenir molt en compte aquestes situacions deficitàries que repercuten sobre tota la labor educativa i poden condicionar-la greument.

2. Incardinació humana i pastoral: integració en grups humans, especialment en una pastoral de conjunt. Les tasques que queden per fer...

La pastoral del jove prevere ofereix un to polifacètic que obeeix a consideracions pragmàtiques. Ja no pot definir-se per una única tasca preponderant com la de vicari, professor, consiliari, etc. Ordinàriament fa una mica de vicari, potser fa algunes classes de religió o algunes xerrades, i actua més o menys informalment com a consiliari d'alguns grups. Potser dedica algunes hores a serveis pastorals especialitzats (catequesi, litúrgia, etc.) o simplement en alguna cosa que li agrada, sense deixar de preparar-se en alguna disciplina pastoral o humana. Tot això en conjunt fa la impressió d'una pluricollocació convencional i inestable com acostuma a passar en certs medis professionals (periodistes joves, professors no numeraris, etc.).

Això no obstant, el gran factor d'estabilitat enmig i a tra-

vés d'activitats tan distintes, el constitueix la seva integració en determinats grups humans (generalment joves obrers o estudiants del barri, nous grups o comunitats cristianes del veïnat, etc.). Aconseguir, encara que només sigui d'una manera incipient, compartir la vida, fer camí junts, sentir-se d'alguna manera «company de camí» (en el bon sentit!); sintonitzar, servir i ser acceptat en la lluita, en la festa i en la utopia esperançada del viure cristià: aquí apareix una font important per a redescobrir en les condicions d'avui el dinamisme missioner del ministeri presbiteral.

Amb tot, el jove prevere conserva en general una certa lucidesa respecte a la precarietat, la pobresa i les limitacions humanes d'aquestes noves tasques pastorals. Són, en gran part, experiències de recerca que es trenquen fàcilment, que cal estar disposat a reorientar o a emprendre de nou en qualsevol moment, que arriben només a uns quants, etc. El jove prevere necessita imprescindiblement el complement i el suport d'un equip pastoral amb un pla de conjunt, on la seva opinió i la seva tasca siguin reconegudes i integrades en una xarxa pastoral més àmplia i coherent. Aquest és un segon factor d'estabilitat, a més, que pot orientar els seus primers passos cap a una preparació pastoral especialitzada.

Finalment cal apuntar una observació important que es descobreix a través de tots aquests tempteigs i incursions en el camp de la pastoral urbana: la immensa tasca que queda per fer, la pluralitat de «mons» amb una presència cristiana literalment «insignificant»... Les necessitats pastorals més urgents, d'índole missionera en els grans medis urbans, ja no poden ser ateses només a base de les tradicionals vocacions de joves (fins i tot en el cas que aquestes fossin nombroses i ben triades). Comptar amb això no disminueix gens el valor fonamental de la tasca educativa que ara com ara podem fer amb els joves que vénen al Seminari i, d'altra banda, almenys és una hipòtesi que ens permet de treballar amb més pau i llibertat d'esperit procurant que l'escassetat o la manca de qualitat de les vocacions no ens condicionin massa.

3. *Condicions de vida humana i espiritual: aspectes humans i testimoni cristià de la vida en equip. Mitjans d'interiorització espiritual. Descobriment del sentit evangèlic i humà del celibat. Formació permanent.*

Tots aspiren, per descomptat, a una vida estable humanament i cristianament coherent: simple, de condició senzilla o popular pel que fa als mitjans; disponible, no hipotecada i lliure en ordre al testimoni i al servei ministerial. Però, inevitablement la vida és complicada i atípica pel que fa a reunions, horaris, economia, règim alimentari, hores de descans, etc. Ni la mateixa vida d'equip pot arribar a dominar del tot la condició general de desbordament que amenaça ja des del principi la vida del jove prevere i que el va perseguint al llarg dels primers anys de ministeri. Caldria crear almenys uns espais comuns humanament tonificants i regeneradors, on fos possible la distensió, l'acceptació, l'humor, el joc, els amics comuns, les afeccions artístiques, les sortides periòdiques a la muntanya o a la platja, etc. Quelcom es va aconseguint en aquest sentit, si bé d'una manera una mica mixtificada. És perillós retallar o reduir la gratuïtat pròpia de determinades activitats humanes: no tot ha de tenir una justificació pastoral immediata.

Aquests mateixos criteris haurien d'aplicar-se també al camp de l'espiritualitat. Cal evitar el ritualisme en les revisions i posades en comú. Entrar en la intimitat de Déu és la cosa més literalment «exposada» i arriscada, el punt de confluència de totes les temptacions i els subterfugis de la vida actual. Preguar, celebrar, convertir-se, perdonar, etc., són activitats eminentment personals, gratuïtes, anticonvencionals. El grup de revisió ha de comptar també amb aquests temps forts d'espiritualitat, crear les condicions favorables i respectar-les, sense pretendre d'«orquestrar-les». Són sempre, per elles mateixes, previs a qualsevol revisió, comunicació o posada en comú.

Dues observacions sobre la forma pràctica de viure el celibat. Es tendeix a integrar-lo en la unitat d'una vida evangèlicament pobra i disponible. Si no és així, perd el seu sentit original i corre el risc de reduir-se a un mer interdicte sacral o legal. D'altra banda, al marge de qüestions teòriques i disciplinars tan

controvertides com la de la conveniència d'exigir-lo com a única condició d'accés al sacerdoci, assistim a un redescobriment positiu de les possibilitats humanes del celibat com a potenciador de la capacitat de comunicació, d'amistat i de disponibilitat. La qual cosa no vol dir que no pugui haver-hi excepcions, o que aquest procés no pugui travessar, naturalment, situacions més o menys crítiques.

Una última consideració sobre la formació permanent. Creix la consciència que se l'ha de prendre com un compromís obligat, més enllà dels simples immediatismes, les tècniques i els receptors pastorals. Com un posar-se al dia en profunditat en el marc d'una especialització pastoral determinada que cal anar concretant poc a poc.

Incidència d'aquesta problemàtica en la formació

Només suggeriré tres qüestions de principi per al treball de grup, sense tocar, ara, alguns problemes relatius a la formació que també podrien derivar-se de l'anàlisi de les situacions anteriors.

1. *Quin sentit donem a la «crisi de les vocacions»?* Es tracta d'una situació que condiciona tota la problemàtica i la tasca de la formació. Quin tipus de vocacions ens arriben avui? Quines ens «sobren» i quines ens manquen? ¿Pot el Seminari indicar, almenys, algunes pistes noves per a la pastoral de vocacions?

2. *Quins criteris de discerniment vocacional apliquem?* Amb quins mitjans i quines oportunitats comptem per a verificar-los? (Potser caldria distingir entre el cas de l'acceptació d'un candidat dins el mateix grup de formació i el de la seva acceptació ja definitiva per al ministeri presbiteral.)

3. *Com situem la pastoral de la formació per al ministeri presbiteral en el conjunt de la pastoral diocesana?* És a dir, quins condicionaments cal acceptar, quins límits han de quedar clars i quines noves fronteres ja podrien dibuixar-se tal vegada respecte a la formació per al ministeri presbiteral.

Ramon Prat i Pallarès

EL DESAFIAMENT D'EROS

No cal dir que l'autor d'aquesta «qüestió» és ben conegut per molts lectors de «Quaderns», pels seus llibres i els seus articles a «Destino» i a altres revistes.

El tema, d'actualitat permanent podriem dir, va adquirir un especial interès, fa uns quants mesos, arran del darrer document del Vaticà sobre la sexualitat.

La ponència que transcrivim va ser presentada per l'autor a la Sessió d'Estudi: «Valors i ambigüitats de l'erotisme», organitzada pel Centre d'Estudis Francesc Eiximenis, de Barcelona, el 26 de juny d'enguany.

No sé si m'equivoco, però crec que el caràcter més obvi i primari del fenomen de l'erotisme que ens envolta, és el d'un fenomen de revenja o desesperació o, si m'atreveixo a dir-ho, un fenomen de salvació, d'ultimitat, religiós per qualificar-lo en una paraula. Els moralistes convencionals parlen, a propòsit d'aquest fenomen de l'erotisme, de paganisme i de paganització, i, des de la teologia, se subratlla la situació secular de la sexualitat, la manca de sentit del pecat en aquest punt, però, des d'un altre sector teològic, s'ha començat a parlar, a propòsit també de la sexualitat, de realització de la personalitat humana i de trobada amb un altre ésser en els nivells més profunds. Però voldria prescindir tant com fos possible de les respostes a què inciten totes aquestes proposicions.

D'antuvi, crec que l'antiguitat pagana no va tenir en absolut cap vivència del sexe semblant, ni de bon tros, a la que té, avui, la societat permissiva. Certament, aquesta antiguitat pagana va posar sobre el fal·lus l'apodíctica llegenda «*Hic iacet felicitas*», que avui s'expén com a reclam o moralitat dels films pornogràfics, per exemple, però per al grec o el romà, la paraula felicitat no tenia cap de les sonoritats existencials que té avui en la nostra cultura postcristiana. Es referia només a un estat agra-

dable de satisfacció instintual i social, o potser intel·lectual, però res més; mentre que l'específic de l'erotisme d'avui és que demana a la carn humana la satisfacció de les necessitats o somnis d'absolut que el cristianisme va inocular en la consciència occidental i que no han desaparegut amb la secularització.

Històricament, és el cristianisme el que fonamenta, o almenys aguditza, en l'home la consciència de subjectivitat i la torna dramàtica —perquè la fa seva— la mort; i és també el cristianisme el que, com ha denunciat Cioran, posa en els homes el desig boig de ser més del que són, de transcendir la innocència de l'animalitat. La meua impressió personal insistent és que, quan la fe cristiana deixa d'animar col·lectivament i culturalment la societat secularitzada dels nostres dies, aquesta pretensió continua, i, en nom seu, es demana al sexe —l'única cosa consistent que queda després de la mort de Déu i de l'humanisme i de la major part de les esperances terrenals— que ens salvi del no res i de la mort.

En l'ètica i en la cultura cristianes, la valoració del sexe molt aviat es fa no a partir de les dades evangèliques en les quals la sexualitat no té cap mena de relleu, sinó a partir de l'herència judeoromana. A l'Evangeli, el sexe no es considera com a sagrat, ni tabú, ni és menyspreat o equiparat al demoníac. L'actitud de Jesús amb les dones és una actitud personal i no sexual, ignora fins i tot els convencionalismes socials quan s'atura a parlar amb una pecadora pública o una adúltera, no té res a veure amb la conducta repressiva i puritana del santó. El fet ha estat subratllat molt agudament per Wilhem Reich. Per Jesús, l'home ple des del punt de vista del Regne és l'infant, i, en el Regne que enuncia, els homes i les dones no es casen. En el Regne del qual parla Jesús, no hi entra en absolut l'antic mite de l'ésser humà dividit en dues meitats que es busquen mútuament per integrar-se. Sabem bé prou que l'infant té una vida sexual, però Jesús ni tan sols degué sospitar-ho i per descomptat que no va pensar que això tingués cap relació amb el mal, tal com després va veure Agustí de Tagaste, ni que mostrés el dramatisme o la feitor de claveguera que Freud ens ha descobert. La funció sexual només apareix en els llavis de Jesús per tal d'obtenir un relleu

en relació amb el Regne de Déu en dos únics moments: quan parla dels eunucs que ho són voluntàriament ells mateixos per amor d'aquest Regne, i, a propòsit de l'adulteri, quan ens adverteix que aquest, exactament igual que l'assassinat, es consuma en el cor humà. A part d'això, no hi ha en tot l'Evangeli cap referència religiosa a la biologia sexual, ni a la taca de contacte sexual; i Jesús guareix una dona que pateix pèrdues menstruals, sense posar cap èmfasi en una sang que, segons la tradició jueva, era impura. Però tampoc no hi ha, a l'Evangeli, cap exaltació de l'amor carnal. Hom diria que Jesús pensa que el sexe és quelcom religiosament sense relleu, pura facticitat de la condició humana en la història que no comptarà per res en el Regne i que ja deixa de comptar per a aquells qui voluntàriament volen anunciar-lo des d'ara, però Jesús es mostra, al contrari, molt sensible als efectes, als dolors, als entrebancs i a tots els resultats d'aquesta condició humana sexuada. Una vegada més cal subratllar que Jesús no es capté com un santó: estima els infants, va a les noces, proposa paràboles connectades amb l'amor humà. No hi ha en ell cap rastre de sexuofòbia, de l'ascetisme sexual que després ha de passar per cristià, ni rastre de la misogínia i del masclisme inscrits en la tradició judaica.

Atès això, els primers cristians haurien d'haver tret les conseqüències d'aquesta actitud evangèlica, tan llunyana de la tradició judaica, però si en altres casos la cosa va anar d'aquesta manera no va ser així en el pla de l'ètica sexual, i aquest, tal com han mostrat els estudis de J. Edgar Bruns, ha continuat depenent en gran part de les concepcions veterotestamentàries, que, pel seu cantó, es van anar formant com a reacció contra conceptes mítics del sexual vigents en les antigues religions i els cultes de les Mares Deesses. Només un llibre estrany que valori positivament l'amor carnal va restar en la tradició judaica, *El càntic dels càntics*, però el sexe va continuar de tota manera inclòs a la llista dels tabús sagrats i rituals i a les prescripcions de la moral legal. Només cal afegir-hi que, més endavant, l'ètica cristiana va rebre en aquest pla la influència filosòfica grega i romana, que considerava la funció sexual com enfosquidora de la raó, per la seva vehemència i intensitat, i, per tant, com a re-

butjable. Més endavant, a l'Edat Mitjana, es va alçar un nou pis d'aquesta ètica sexual sobre els coneixements precientífics del cos humà i del seu funcionament —el semen, sagrat en si mateix segons la tradició judaica, contindria l'home complet, l'«homunculus», i la dona seria un mer vas receptor i servador de la seva maduració— i la Il·lustració aportaria el concepte de Naturalesa com a omnisapient i animada d'intencions intangibles i semidivines. Al segle XIX, l'ètica burgesa del treball i de l'estalvi, contrària a qualsevol actitud de gaudi o de minva de la productivitat, acabaria coronant allò que sovint ha passat com l'ètica cristiana sexual; i encara un document com el publicat recentment pel Vaticà sobre aquests problemes continua referint-se a una moral natural en la qual hi ha subjacent un concepte de naturalesa que coincideix amb el de pura biologia i que seria, això no obstant, tan escassament natural, que la seva hermenèutica varia polarment segons que la facin l'Església catòlica, els protestants, els budistes o els ateu.

Però Péguy deia que la moral, l'han inventada els moralistes i el cristianisme Nostre Senyor Jesucrist. Ben mirat, el repte de l'erotisme del nostre temps s'adreça als cristians i no tant als moralistes, el reialme dels quals no cal que sigui observat pels cristians amb gaire zel. Si he descrit a grans trets l'evolució de l'ètica sexual cristiana, ho he fet només per subratllar que el repte de l'erotisme no serà contestat amb aquestes proposicions ètiques, en general sexuofòbiques, mentre l'erotisme del nostre món torna a escriure sobre el fallus: «*Hic iacet felicitas*», en el to transcendent i absolut més profund que pot tenir la paraula «felicitat» en una societat secularitzada i la traducció de la qual en termes teològics és exactament: «Aquest és Déu». «Aquesta és la ultimitat de l'home.» I igual que els personatges de Sade, es busca en la carn aquest absolut mitjançant gimnàstica, dietes i elixirs i tota l'altra ascisi de les sofisticacions i combinacions amatòries i l'enervament de tot el cos per a l'èxtasi. Considero molt important traçar sobre aquest cas un paral·lel entre, per exemple, els antics llibres d'ascètica i mística i els nous llibres de tècniques de gaudi del sexe. Per exemple, *The way to come the sensous Man* o *The way to come the*

sensous Women recorden massa, i no tan sols pel nom «*The way*» sinó en el detall, els llibres d'asceti destinats en altre temps a dominar els sentits i purgar-los i, ara, a obtenir una certa destresa corporal que és el camí cap a Eros, cap a «l'únic essencial» que li queda a l'home en aquest moment de la història, quan Déu ha mort i els valors que es tenien com absoluts han caigut, quan les esperances sobre el progrés humà s'han revelat il·lusòries en dues guerres mundials o a Auchswitz i Maidanek, i les utopies més generoses de fraternitat i justícia per a tothom acaben a Gulag. «De què servim en la societat actual? De què servim? —deia Huxley, fent-se ressò del sentit de frustració de l'home en la nostra societat tecnològica—. ¿De carn de canó? Servim per a consolidar el poder dels qui governen? Per què?» El treball humà s'ha convertit en una operació feixuga, imprescindible per a la mera subsistència però mancada de poder creador i engolidora de la humanitat del treballador; totes les opcions humanes, petites o grans, són condicionades pels *mass media*; l'essència de l'home i allò que el qualifica com a persona no consisteix ja en el «ser» sinó en el «tenir»; l'art o la literatura han abandonat la seva funció de transcendir la vida humana i un llibre o un quadre han quedat assimilats a un xec, que no val res si no porta una firma cotitzada i avalada amb fons; ni tan sols els afectes són possibles en un temps de competitivitat en què cada u ha de triomfar pel seu compte sense vincular-se o relligar-se mitjançant l'amistat, l'amor o la pietat envers un altre ésser humà, perquè això fóra comprometre's amb un pes mort. Què resta aleshores de la vida sinó la voluntat de consumació dels aliments terrestres i entre ells el sexe com a privilegiat? Què queda sinó el gaudi de la carn apressat i polimorf abans no arribin la malaltia, la vellesa i la mort, i perquè quan vinguin, la carn accepti fins i tot la seva desaparició voluntària, saciada com està amb el festí d'aquest món? ¿No esdevé potser aleshores el sexe «l'única veritat» que el vers de Heine proclamava davant la neciesa de la filosofia o de les especulacions religioses?

L'erotisme o el sexe no se'ns mostren ja com a «felicitat» o alegria de la vida o festa bàquica, com en el paganisme; ni com

una fruita prohibida o embolcallada per prescripcions legals per poder-ne gaudir o com essencialment vinculada a la reproducció o com un «descans del guerrer». Molt menys com una opció hedonística, sinó com la recerca de l'èxtasi o la sortida de si mateix, com possessió de l'absolut, com un intent de tornar al si matern, forcejant, per fugir de l'horror del món, per entrar per la porta per on es va venir a aquest món, com diria Norman Brown, en subratllar la dialèctica sexe-mort de la nostra civilització d'agressivitat, de mecànica i de mort. Coiran pensaria que és la revenja de Pan i de Dionisios, que van ser derrocats pel cristianisme; i, revenja o no, hi ha una cosa certa, i és que Eros es presenta com a Déu, el Déu únic i veritable que proporciona un èxtasi que salva de la mort i renova la vida de la mort, l'absolutament innominable en la nostra civilització, de la qual l'home d'avui vol continuar essent salvat igual que el d'ahir. «La mort —explica el doctor Rollo May— i no el sexe és la causa dels desordres psíquics de l'home... la mort és el símbol de l'última impotència i finitud. Què veiem si mirem a través de la marmita de la nostra obsessió sexual? Que hem de morir.» Però les criatures del «Playboy» i de totes les altres predicacions eròtiques són eternament joves i ens mostren una carn no sotmesa al temps: una carn sense vellesa, sense arrugues ni defecte i sense patologia, sense la més petita servitud fisiològica. En realitat, és com si es tractés de cossos ressuscitats i vivint en l'eternitat de la seva pura funció eròtica. Tota una indústria de desodorants i perfumeria contribueix a aquesta sensació. Quan la gent no es rentava i feia mala olor, la misèria de la naturalesa humana, en general, i la brutícia, la pecaminositat i la baixesa del sexe, en concret, semblaven una evidència; i Agustí de Tagaste podia escriure amb verosimilitud «*inter faeces et urinam nascimur*» o Yeats que «l'amor ha fixat la seva estada en el lloc de l'excrement». Tota i la millor literatura ascètica cristiana del barroc explotarà fins al màxim aquesta troballa, i un home com l'«*homo hispanicus*», modelat fins i tot psicològicament i no només religiosament pel barroc, continua jugant amb aquest equívoc entre l'ascètic i l'eròtic —entre amor i mort al cap i a la fi.

L'erotisme dels nostres dies, això no obstant, promet a l'home la immortalitat i es mou, com dic, en la immortalitat, fora del temps. Al costat del «Playboy», ha pogut dir amb raó Harvey Cox: al costat del dogmatisme d'aquesta felicitat i immortalitat carnals, que el «Playboy» anuncia, «les encíclicques papals resulten irresolutes, i només Déu sap si hi ha, o almenys si hi ha hagut, «resolució» en les encíclicques papals de l'Edat Mitjana, del barroc o del segle XIX. Però són «irresolució» pura, pur relativisme, si es comparen amb els missatges o dogmes de l'Eros d'avui, Déu únic i senyor veritable. L'Església, en el món modern sobretot, ha mostrat la tendència a creure que el subjecte del cristianisme està en la història i d'aquí les seves opcions filosòfiques i polítiques en l'un sentit o en l'altre, i a propòsit del repte d'Eros, a què m'estic referint, no ha fet res més que considerar que s'enfronta amb un desafiament d'una moral distinta, hedonista o com se la vulgui anomenar, i la resposta que ofereix aquesta Església a aquest desafiament és una tornada al sexe legal i ètic. Sembla que no comprèn, tal com estic dient, que la qüestió és plantejada en un pla molt diferent: el discurs metafísic sobre l'ésser i el discurs teològic sobre Déu, la vivència existencial del ser o no ser, «*to be o not to be*», s'ha tornat en el nostre món en un discurs no menys metafísic, teològic i existencial: «*to bed o not to bed*», «*coupling and uncoupling*»: fer l'amor o no fer-lo, copular o no copular, vida o mort, salvació o res, salut i estat de gràcia o neurosi i pecat contra la vida: «aquesta és la qüestió». Allò que el cristià ha de decidir sobre aquesta qüestió és si és Déu qui és Déu o, al contrari, Déu és el fallus o la dona, el cos intemporal de les dones del «Playboy»; i, si aquest cristià és fidel al seu Déu, haurà de decidir que només ell és Déu i que ja l'ha alliberat dels mites i cultes sexuals, tal com l'allibera actualment de l'explotació comercial del sexe i del sentit de frustració vital que obliga tants homes a cercar un refugi acollidor en el sexe. Ha de confessar que el sexe és només un aspecte més d'aquesta creació de Déu que ell va trobar bona, una criatura, només una criatura que de res no pot salvar a l'home.

Els problemes ètics de la sexualitat seran després els connec-

tats amb la dignitat i la llibertat humanes i la no-renúncia a la personalitat, i la no-instrumentalització de l'altre ésser humà o del propi cos. Però això ja són figues d'un altre paner. El primari i fonamental davant el desafiament d'Eros, ara i aquí, és que el cristià discerneixi que en el fallus «*non est Felicitas*», que la Felicitat l'espera més enllà de la història, i, ara, en patim la fam, que Eros no ens pot alimentar sense enganyar-nos i, molt menys encara, lliurar de la mort. Que només en l'amor humà, on Eros ja no és un déu, es dona un valor humà a Eros, però que el mateix amor humà és insuficient i necessitat, conflictiu i destinat a la mort.

La teologia catòlica, sotmesa durant tant de temps a la sexuofòbia i tancada al pensament modern, s'ha obert afortunadament a l'osmosi d'aquest pensament, però l'antiga negació del pa i la sal a tot allò que no ha fet ella, ara, vulnerable a moltes fascinacions, i, entre elles, a la fascinació —«Fascinació» és una paraula, la història de la qual va lligada a la sacralitat i l'encantament del fallus— del pensament modern i de l'axioma modern del sexe. I, probablement, tota la visió catòlica del sexe ha de ser repensada, però potser no tan apressadament que es concedeixi al sexe la condició de font de valors cristians, com un cert pelagianisme modern ha fet indecentment amb el diner o la posició social, o que es comparin i confonguin categories molt serioses i distanciades, com ara el teòleg que escriu que no ha comprès el crit terrible de Crist a la creu fins que Bataille el va situar paral·lelament al crit de la dona durant l'acte amorós. Segurament Luter va ser molt més agut quan es va adonar que aquest crit era el d'un condemnat que experimentava l'infern: el refús de Déu o una trobada amb el no res.

D'aquest no res, d'aquesta impotència absoluta que ens amenaça, només Crist pot alliberar-nos-en després que ell l'ha tastat i va ser ressuscitat per la potència de Déu. Aquesta confessió és suficient per a alliberar-nos de totes les fascinacions de l'Eros, tan triomfant i resplendent, i davant el qual tants cristians tremolen d'horror o fascinació. Ell, com tots els altres déus, és mortal i corruptible, hem de negar-nos a adorar-lo i a témer-lo. Eros està al nostre servei.

José Jiménez Lozano

EL MATRIMONI I LA PASTORAL

L'autor d'aquesta «qüestió», advocat assistent al IV Simposi de membres dels Tribunals eclesiàstics (obert a tots els advocats de l'Estat espanyol), ens ofereix aquestes reflexions sobre el matrimoni i la pastoral.

L'objectiu no és, evidentment, fer cap crònica de les ponències del simposi, sinó exposar unes consideracions de tipus general i una aproximació valorativa de la institució matrimonial a la llum del Vaticà II.

Canvis en la societat i en l'Església

L'activitat pastoral de l'Església es troba immersa, i en certa manera depenent, dels canvis estructurals i de mentalitat que afecten els nostres contemporanis. Preterir el coneixement de la forma d'entendre i de viure, avui, el fet matrimonial seria abandonar anticipadament la missió salvadora per refugiar-se, potser, en un món bastit per conceptes abstractes i fèrriment lligats entre ells per un juridicisme que ha fet crisi, de molt temps ençà, en el si de la mateixa Església. No hi ha dubte, doncs, que cal auscultar i fins i tot assumir de manera responsable tot allò que vigoritza i dóna color a la dignitat de la persona humana, per tal de poder oferir, des d'aquesta mateixa realitat, aquells elements que ennobleixen i espiritualitzen el matrimoni i que són, en definitiva, aquells que específicament pot aportar l'Església.

Es un fet: la institució matrimonial, també a casa nostra, ja fa més d'un decenni que ha entrat en crisi de manera ostensible; a causa, segurament, d'una crisi més general que ateny totes les activitats de la vida de l'home i al capdavant l'home mateix. Aquest, situant-se com a centre i mesura de totes les coses, ha trastocat l'antic ordre, institucional, jerarquitzat i objectivat, per descobrir nous valors des d'ell mateix, des de la seva pròpia moral. S'ha instaurat una nova època antropocèntrica, en la qual

l'home es debat per atènyer nous valors, tot just intuïts, però no encara convenientment assolits.

En aquesta llarga marxa en què estan compromesos els nostres contemporanis cal situar, doncs, la crisi de la institució matrimonial, que hem de reconèixer sincerament, sense ànim d'ofendre ningú i respectant altres visions d'aquest fet.

D'altra banda, els canvis produïts en el si de la mateixa Església, sobretot amb motiu i a partir del Concili Vaticà II, han creat, sovint, tensions molt fortes entre Dret i Pastoral, fins al punt de produir pràcticament la ruptura en alguns sectors.

En el decurs dels últims anys, l'evangelització ha anat trobant nous camins de penetració i testimoni cristià que han xocat amb posicions més jurídicistes de la mateixa Església, les quals, pel fet mateix d'estar articulades i codificades, han estat menys evolutives i, a vegades, marcadament conservadores. Així, el dret ha servit d'argument i recolzament fàcil a aquelles posicions, que veien amb alarma com altres sectors emprenien nous camins d'evangelització que, per ser nous, no eren encara previstos i recolzats jurídicament. D'aquí les contraposicions i els xocs de dues posicions antagòniques: l'Església recolzada predominantment en el dret i l'Església que viu i actua més enllà de les normes establertes.

El que interessa a les presents reflexions és l'aplicació d'aquesta problemàtica general al sagrament del matrimoni, especialment a la intervenció de l'Església, amb el seu control i els seus judicis, a través dels Tribunals eclesiàstics pel que fa referència a separació i nul·litat.

Els Tribunals eclesiàstics: posicions diverses

Hem de partir del Codi de Dret Canònic: «Les causes matrimonials dels batejats pertanyen per dret propi i exclusiu a la competència de l'Església (cànon 1960). Aquesta competència és reconeguda per l'Estat espanyol pel que fa a les causes de se-

paració i nul·litat: únicament se'n reserva els efectes civils que en dimanen (art. 24 del Concordat del 1953). Però tothom sap que aquesta matèria es troba subjecta a la revisió concordatària, ja començada i que acabarà, presumiblement, en el termini de dos anys.

En l'actualitat dues postures s'oposen en el si de l'Església: una s'aferma en el cànon citat i vol mantenir la pràctica seguida fins ara, que reserva a l'Església, per «dret propi i exclusiu» totes les causes matrimonials; l'altra s'inclina per cedir a la jurisdicció civil les causes de separació (totes o gairebé) i es reservaria les de nul·litat. Una posició intermèdia i força assenyada s'inclina per deixar la decisió al judici dels dos interessats perquè puguin optar entre acudir als Tribunals civils o als eclesiàstics.

Tota aquesta temàtica em sembla del màxim interès pertocant a la futura praxi pastoral de l'Església respecte al matrimoni. No sols pels aspectes formals i pactats, que podrien fer emprendre altres camins de cara al futur, sinó, i sobretot, per la prèvia valoració teològico-pastoral que l'Església ha de fer del sagrament del matrimoni.

Voldria referir-me ràpidament (sense entrar-hi a fons) a l'estimació que es fa generalment dels Tribunals eclesiàstics, que és força negativa. Es tracta d'un ens de caràcter judicial i burocràtic que forma part de la macroestructura eclesiàstica. El seu funcionament, en general, és desconegut, si exceptuem els mateixos interessats en les causes matrimonials, que en són els subjectes passius.

Bona part de la pastoral més avançada de l'Església rebutja, avui, com a antipastorals, aquests tribunals, de vegades amb un desconeixement quasi total de la seva actuació, en una mena d'instint antiburocràtic. Adhuc alguna veu prominent dins l'Església ha pres també una posició clarament negativa: El Dr. Stephen J. Kelleher, jutge provisor del Tribunal de Nova York, abandonà les seves tasques eclesiàstico-judicials per unes altres de més directament pastorals perquè «els tribunals de l'Església haurien de desaparèixer».

E. Miret Magdalena pren també postura decidida: «El mal

está en no tener la valentía de suprimir lo que es inadecuado y anacrónico y que nada sirve para propagar y desarrollar el Evangelio.» I fent-se ressò de Kelleher, continua: «Creo sinceramente que si los católicos nos lleváramos la mano al corazón tendríamos que pedir [que...] los tribunales eclesiásticos tendrían que ser totalmente abolidos» (*España: destino socialismo*, ed. Sedmay, Madrid 1976, 1a. ed., p. 93).

Tanmateix apunta actualment una nova línia de revalorització de la tasca d'aquests tribunals: el que cal, diu, és millorar-la i fer-la més pastoral, però sense posar en dubte la seva existència i la funció que els és pròpia.

Un dels animadors d'aquesta línia a Espanya és el Dr. Javier Osés, bisbe administrador apostòlic d'Oscà. Precisament va desenrotllar una ponència, en el simposi de què parlava al principi, sobre l'aspecte pastoral dels Tribunals eclesiàstics. I va defensar-hi la seva funció ineludible dins l'Església, almenys en les causes de nul·litat. Va reconèixer, tanmateix, l'escassa sensibilització de la Conferència de l'Episcopat de l'Estat espanyol sobre aquest punt.

Antropologia i pastoral

Arribats aquí, serà bo fer esment de l'experiència que es realitza a la diòcesi catòlica de Brooklyn (Nova York) en una línia de reforma avançada i actualitzada, que va ser posada en joc gràcies a la nova normativa que la Santa Seu va atorgar a l'episcopat nord-americà l'any 1970 i que feia possible una major simplificació i agilització de la intervenció dels Tribunals en matèria de nul·litat matrimonial.

Cal recordar que el ciutadà americà catòlic que recorre als Tribunals de l'Església ho fa en atenció al sagrament i per deslliurar-se de dubtes i sospites que enfosqueixen la seva consciència, posat que tot el que afecta alguna matèria civil ja ha estat convenientment tractat i resolt d'acord amb les lleis civils. Ben

diferentment de com s'esdevé a Espanya: aquí la part civil va involucrada i depèn de la decisió prèvia dels **Tribunals eclesiàstics**, únic camí acceptat per al matrimoni canònic segons el Concordat. En aquesta situació no és estrany que el Dr. Osés afirmés que la major part de causes matrimonials introduïdes als Tribunals eclesiàstics eren motivades per raons civils i no pas morals o de consciència. D'aquí la importància d'aclarir els camps i separar les dues legislacions per tal de poder discernir de manera objectiva i específica la **realitat sacramental del matrimoni canònic**.

La diòcesi de Brooklyn ha comprès que l'actitud de l'Església envers aquells catòlics que de manera voluntària i lliure se sotmeten al seu judici ha d'ésser totalment oberta i de servei. Per això hi ha introduït un seriós servei tècnic psiquiàtric que resta obert als avenços moderns de les ciències antropològiques.

La constitució pastoral *Gaudium et Spes* assenyala el matrimoni i la família entre els problemes més urgents que afecten els homes del nostre temps. A l'apartat 48, 1, podem llegir-hi: «l'íntima comunitat conjugal de vida i amor és establerta sobre l'aliança dels cònjuges, és a dir sobre el seu consentiment personal i irrevocable». Aquesta visió teològico-pastoral del matrimoni permet d'aprofundir-ne la realitat valent-se de les ciències antropològiques, instruments idonis per a valorar la capacitat i les aptituds de la parella. Per aquest camí, l'Església pot assolir les essències més pregones del matrimoni canònic i pot fins i tot oferir-lo com una realitat desitjable no sols als catòlics sinó a tota la societat que malda per trobar formes més vàlides i autèntiques de viure la relació interpersonal de la parella.

En efecte, la gran troballa del matrimoni catòlic, tradicionalment descrit i estudiat pels canonistes, és que el seu centre i el seu origen rau precisament en el consentiment personal dels propis contraents. La persona humana hi és centre de dret i obligacions; només ella pot ser capaç d'establir una aliança que comporti una tal comunió de vida. De manera que la intervenció d'altres instàncies exteriors a la pròpia persona podran ser motiu d'invalidesa del consentiment atorgat.

Així, la incapacitat de qualsevol dels dos contraents per lliurar el consentiment en unes condicions d'acte humà invalidarà el matrimoni per defecte procedent de la mateixa personalitat. També l'invalidarà l'exclusió de l'objecte del matrimoni o de qualsevol de les seves propietats essencials.

Per aquests camins, les ciències antropològiques, especialment la psiquiatria, que aprofundeix en l'anàlisi de les condicions en què es realitza l'acte humà (l'acte humà del consentiment en una matèria tan específica i pròpia com la matrimonial), posen a l'abast dels Tribunals eclesiàstics aquells elements científics bàsics que permeten de valorar i discernir sobre el consentiment. En conseqüència els permeten de declarar la nul·litat d'aquells matrimonis mancats ja en els seus mateixos orígens de les possibilitats que permeten a la parella de realitzar-se com a comunitat de vida i amor, segons proclama el Concili.

L'anàlisi detallada del que aquesta íntima comunitat comporta seria objecte d'una reflexió més específica. El camí obert els últims anys per la jurisprudència de la Sagrada Rota Romana ha permès d'apropar-nos a un coneixement més precís del matrimoni i a una valoració més alta.

Els Simposis dels Tribunals eclesiàstics serveixen avui d'esperó a canonistes i advocats de tot l'Estat espanyol especialment dedicats al dret matrimonial. Així s'ajuda a l'obertura de nous camins i es faciliten els instruments doctrinals i de treball necessaris perquè l'enfocament que es comença a donar al tractament de les causes de nul·litat afavoreixi aquest coneixement més profund i la millor valoració del sagrament del matrimoni i, sobretot, acosti els catòlics afectats per aquesta mena de problemes a la reconciliació amb ells mateixos i amb la seva consciència, és a dir, els obri les portes del perdó i de la gràcia.

Antoni Totosa i Raventós

ANÀLISI DE LA REALITAT SOCIAL

El 3 d'octubre d'enguany, al Seminari de Vic, va celebrar-se la IX Jornada d'Estudi del Moviment Comarcal Rural.

El seu objectiu era d'ajudar a conèixer la realitat concreta a fi de poder-hi donar una resposta adequada.

Entre les diferents activitats, va presentar-s'hi aquesta ponència, que reproduïm pensant que per la seva claredat podrà servir a un ampli sector dels nostres lectors.

Cada un de nosaltres viu en una comunitat de persones condicionada per una realitat social, per un cúmul de circumstàncies que arriben a marcar la comunitat; i les persones d'aquesta comunitat seran felices o viuran amargades segons com sigui la realitat social que pesa damunt d'elles. La reacció individual enfront de la realitat social, especialment quan és molt aspra, resulta sovint ineficaç i més aviat desesperançada. La reacció col·lectiva, per mitjà de la solidaritat, a part de ser més efectiva aixeca la moral dels qui lluiten.

Partir d'uns principis

Per actuar sobre la realitat social, cal conèixer-la i estudiar-la. Per estudiar la realitat social, cal *partir d'uns principis*. Altrament, resulta difícil constatar manques, insuficiències, deficiències, etc.

Per a nosaltres, cristians, aquests principis són els de l'Evangeli, amb tots els documents de l'Església sobre matèria social. També tenim els continguts en la Declaració universal dels drets

de l'home, molt amorosament recomanats per l'Església els darrers temps. Així, per exemple, l'article 23 de la Declaració ens diu: «1. Tota persona té dret al treball, a la lliure elecció del seu treball i a la protecció contra la manca de feina.» L'article 25 diu: «1. Tota persona té dret a un nivell de vida que asseguri la seva salut, el seu benestar i el de la seva família, especialment quant a l'alimentació, el vestit, l'atenció mèdica i als serveis socials necessaris; tota persona té dret a la seguretat en cas de manca de feina, malaltia, invalidesa, viduitat, vellesa o en d'altres casos de pèrdua dels mitjans de subsistència per culpa de circumstàncies alienes a la seva voluntat.» L'article 26 assenyalà: «1. Tota persona té dret a l'educació...», i el 27: «1. Tota persona té dret a prendre part lliurement en la vida cultural de la comunitat, a fruitar de les arts i a participar del progrés científic i dels beneficis que en resultin.»

Per altra banda, al començament de l'encíclica *El progrés dels pobles* de Pau VI llegim: «El progrés dels pobles, i molt especialment el d'aquells que s'esforcen per fugir de la fam, la misèria, les malalties endèmiques i la ignorància; els que cerquen una més àmplia participació en els fruits de la civilització, una valoració més activa de les seves qualitats humanes; els que s'orienten amb decisió vers el ple desenvolupament... tot això és observat per l'Església amb atenció. Tot just acabat el concili Vaticà II, una renovada presa de consciència de les exigències del missatge evangèlic obliga l'Església a posar-se al servei dels homes per ajudar-los a captar totes les dimensions d'aquest greu problema i convèncer-los de la urgència d'una acció solidària en aquest canvi decisiu de la història de la Humanitat» (...) «Avui el fet més important, del qual tots hem de prendre consciència, és que la qüestió social ha pres una dimensió mundial.»

Un poble se estima la seva història, defensa la seva cultura, reivindica la seva identitat, lluita per la justícia, teixeix unes relacions humanes, justes, bones, etc.

Un poble amb vida expressa les seves inquietuds, manifesta

ies seves opinions sobre les coses que passen i, més en concret, sobre les que li toquen de més a prop.

Un poble fort construeix el seu futur a base dels seus millors projectes i ambicions, i sobre la base ferma dels seus principis constantment afirmats i renovats.

Un poble amb seny reflexiona sobre els fets i les causes que els han motivat, i actua per corregir-los en el que tinguin d'injustos.

Quan un poble no té uns canals habituals d'expressió, quan un poble no es manifesta d'alguna manera sobre el que viu, pateix o sofreix, o potser anhela, és que quelcom molt greu li està succeint: o bé està malalt, envellit o, potser, mort, o bé està tan oprimat i lligat que no es pot expressar. Aquesta serà una norma per a l'anàlisi de la realitat, quan constatem que en un poble o en una comarca no hi ha cap veu que clami, cap veu que s'expressi.

Un estudi sociològic

Com es descobreix i s'analitza la realitat social d'un poble? Generalment, amb un bon estudi sociològic, remarcant els trets socials i econòmics. L'estudi es pot fer pel sistema d'enquesta, consistent en unes preguntes determinades a gent dels diversos estaments del poble (treballadors de la indústria i el camp, petits i grans empresaris, botiguers i comerciants, pagesos i ramaders, etc.) i també en la recollida de dades sobre aspectes concrets.

L'estudi sociològic pot comprendre diverses parts, i pot ésser més o menys complet segons els objectius que es persegueixin. Bàsicament, comprèn una primera part exposant els propòsits de l'estudi i la metodologia que s'hi utilitza; en una segona part es presenten les dades i els problemes (materials i morals); una tercera part acostuma a incloure el judici de les dades, la deducció dels problemes i l'esbrinament de les causes; una

quarta part constitueix sovint un pla de suggerències i de línies d'acció.¹

En un estudi complet es combina la recollida de dades estadístiques amb les respostes obtingudes d'una enquesta adequada.

Tot aquest treball pot ésser realitzat per gent professional: centres de consulta de l'opinió pública (Gallup o d'altres), instituts d'investigació o de recerca sociològica, centres de *Marketing*, etc., però també pot ser realitzat per membres de la mateixa institució interessada (entitat cultural, organisme cívic, associació civil, partit polític, moviment catòlic, etc.), amb la guia d'un tècnic en estudis sociològics. És evident que si el treball és efectuat exclusivament per professionals, els resultats són més exactes, queden més ben elaborats, i l'estudi s'acaba en un període de temps més curt. Si el treball és realitzat per aficionats, pels mateixos membres de la institució interessada, pot resultar molt imperfecte però té el gran avantatge de sensibilitzar enormement tots els qui hi treballen.

Una part important de l'estudi s'elabora a partir de les dades que es troben en anuaris o bé a l'ajuntament, a l'institut d'estadística, a l'administració de les escoles i a d'altres institucions del poble, de la comarca, de la província, etc. Els tècnics en estudis sociològics prefereixen abastar aspectes molt diversos: història i costums del poble, geografia, demografia, economia i mitjans de vida, ensenyament i cultura, habitatge, urbanisme, sanitat, transports, vida social i vida religiosa, administració civil, administració eclesiàstica, etc.

En el nostre cas, crec que podem obtenir una aproximació a la realitat social amb un estudi breu que inclogui, per exemple, els següents capítols i apartats (és l'esquema que pràcticament utilitzen a nivell local alguns partits polítics i diverses entitats de projecció local):

a) Exposició de la finalitat de l'estudi i els mètodes a emprar. Tipus de societat i de vida que voldríem per als nostres pobles.

1. L'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona (ICESB) pot ajudar a qualsevol grup o comunitat a planejar un estudi sociològic. *N. de l'A.*

b) Presentació de dades: evolució demogràfica, mitjans de vida, ensenyament, activitat cultural, vida societària i llocs de reunió, immigració, presència de partits polítics i organitzacions sindicals. Problemes materials del poble. Qüestions que preocupen.

c) Judici de la situació expressada, recerca de les causes de cada problema.

d) Pla de treball per a actuar sobre la realitat social en allò que tingui d'injust.

Finalitat de l'estudi i mètodes

És molt important que la institució que vol fer l'estudi concreti el que hi pretén. Hem dit que, a nosaltres —militants d'un moviment d'Església—, no ens interessa un estudi exhaustiu (en tal cas l'hauríem demanat a uns tècnics i ens hauríem limitat a llegir en un llibre extens els resultats i les conclusions del seu treball); nosaltres únicament volem disposar d'unes dades per a prendre consciència de la realitat social del nostre poble, de la nostra comarca, per actuar sobre aquesta realitat, si és possible juntament amb altres grups. Ens cal, doncs, conèixer els problemes i els grups que ja hi treballen.

Presentació de dades

Evolució demogràfica. Cal conèixer exactament la població de 1940, 1950, 1960, 1970 i 1975. Aleshores veiem si el poble creix o disminueix. La comparació de les dades reflecteix una situació, que cal anar descrivint en tots els aspectes i matisos que hi veiem, i que a més podem consultar a molta gent. Els professionals d'aquests estudis voldrien a més saber el nombre de persones de cada sexe, el de persones per grups d'edats, el de matrimonis de cada any, el de persones casades i vídues. Però crec que nosaltres no podem demanar tant.

Mitjans de vida. Consultant la secció d'estadística de l'ajuntament molt probablement es pot saber l'ocupació de la gent del poble: treballadors de la indústria, jornalers agrícoles, dependents i empleats de comerç, professions liberals (advocats, metges, notaris, etc.), empresaris, treballadors autònoms, etc.

És important saber què dona vida al poble (potser determinades indústries, o el comerç que abasta tota la comarca, o el turisme, o una activitat industrial molt variada).

Ensenyament. Primer cal saber quants nens hi ha al poble en edat escolar (actualment, de 6 a 15 anys; la nova llei de relacions laborals no permet l'entrada al treball abans dels 16). Després cal cercar el total de places que hi ha a les diverses escoles d'E.G.B., quantes de B.U.P. (batxillerat unificat polivalent) i de F.P. (formació professional), amb tots els aclariments que calgui (per exemple, si no hi ha places al poble però n'hi ha a la comarca, a x quilòmetres, o si hi ha o no bons mitjans de transport).

Activitat cultural. Teatre, conferències, cine-club, concerts, etc. Cal anotar les activitats d'aquest tipus i les similars, desenvolupades al llarg d'un any, amb el nom de les entitats organitzadores, etc.

Vida societatària i llocs de reunió. Cal saber totes les entitats que hi ha en el poble, amb el nombre d'associats, tipus d'activitats que organitzen habitualment, grau d'incidència en sectors determinats (joventut, obrers, pagesos, comerciants, etc.). Aquestes entitats poden ésser: corals, penyes d'escacs, equip de futbol o d'altres esports, tota mena d'associacions culturals, recreatives o religioses, cooperatives, etc.; com a llocs de reunió trobem sovint determinats cafès i bars, etc.

Immigració. Nombre i proporció d'immigrats. Llocs de procedència. Grau d'integració al poble i a Catalunya (en el cas d'ésser de terres enllà de Catalunya). ¿S'han fet esforços per integrar-los i en quin sentit?

Partits polítics i organitzacions sindicals. Malgrat la novetat d'aquest fet després d'un dejuni de quaranta anys, és possible que al poble ja hagin aparegut alguns partits polítics, o fins i tot sindicals, potser amb poca gent però probablement ja han or-

ganitzat reunions públiques. Quins partits són? Quins programes tenen? Són seriosos? ¿La major part del poble s'identifica amb ells?

Problemes materials del poble. Es poden detectar per mitjà d'una enquesta. Poden ésser: manca d'escoles, subministre deficient d'aigua o de llum, insuficiència de transports públics, gran nombre d'habitatges en males condicions, manca de llocs de treball, de centres d'esbarjo, de clavegueres, etc., etc.

Qüestions que preocupen més la gent. El canvi polític, la democratització del país, l'abandó del camp, l'emancipació de la dona, l'educació dels joves, l'enfrontament entre joves i adults, potser el caciquisme...

Judici de la situació i recerca de les causes

En la segona part de l'estudi hem vist que s'han presentat unes dades, que reflecteixen uns problemes, una situació. És convenient, doncs, en una tercera part fer el judici de la realitat, amb els aspectes positius i els negatius per a cada problema. Per exemple, si veiem que la població disminueix, vol dir que cada any hi ha molta gent que marxa del poble, i això ocorre sovint per culpa de la misèria o d'una certa pobresa i precarietat de mitjans de vida, o en tot cas d'una baixa qualitat de vida. La gent no es guanya prou la vida, o per a certes categories de gent (els fills dels botiguers i treballadors qualificats que posseeixen alguns estudis fets potser a Barcelona) no hi ha llocs de treball al poble i els han de cercar fora...

Això, cal repetir-ho a cada apartat. Per exemple, en el de la immigració: Com és que els immigrants no s'han integrat? (Suposant que això s'hagi donat, sobretot pel que fa als que porten molts anys al poble.)

Per a completar l'anàlisi de la realitat social en el nostre cas, és molt convenient saber quins grups, quines entitats, quins centres, etc., han denunciat els problemes del poble, o han tractat les qüestions que preocupen la gent. Ens referim als qui ho han

fet amb serietat, amb sentit de responsabilitat i amb esperit constructiu.

Presència del cristià en el món

És molt convenient per a un cristià estar present en el redreçament del país. En tant que ciutadà, però també perquè hi pot aportar el seu esperit de creient i el seu sentit de Déu, sense dir-ho però tampoc sense amagar-se'n.

En l'encíclica *Octogesima adveniens* se'ns diu sobre això: «No n'hi ha prou amb recordar principis, afirmar intencions, subratllar injustícies que clamen i proferir denúncies profètiques; aquestes paraules només tindran un pes real si són acompanyades per cadascú d'una presa de consciència més viva de la pròpia responsabilitat i d'una acció efectiva. És massa fàcil de carregar sobre els altres la responsabilitat de les injustícies si un no s'adona alhora que ell mateix hi participa i que la conversió personal és necessària primer de tot. Aquesta humilitat fonamental treurà a l'acció tota tibantor i tot sectarisme; evitarà també el descoratjament enfront d'una tasca que sembla desmesurada.»

I en el document *Orientacions sobre l'apostolat dels laics* llegim: «Als nostres dies hi ha aspectes particulars de la vida en la societat que mereixen una atenció especial per part de tots els cristians. La vida dels homes està condicionada per les estructures socials, polítiques i econòmiques, pel sistema educatiu, per l'organització de la informació, per la pressió social de nombrosos grups ideològics o econòmics, per les noves formes de vida dels grans nuclis urbans, etc. Aquestes realitats reclamen de l'amor cristià al proïsme formes de compromís orientades a transformar les estructures socials, polítiques, econòmiques, culturals, de manera que cada vegada resultin més al servei de l'home i de la seva vocació de Déu en el Crist.»

Josep Castaño i Colomer

TESTI MONI

DESPRÉS DE --- LA MARXA DE LA LLIBERTAT

Durant setanta dies, al llarg dels tres mesos d'estiu, els «marxaires» de les cinc columnes del Principat han recorregut amb empenyes i rodolons unes tres-centes localitats. El fet ha estat, doncs, prou ampli i viu perquè ens n'ocupem en aquestes pàgines.

Per a l'elaboració d'aquestes notes ens hem valgut del butlletí de la Marxa, «Fent Camí», i de les informacions diàries de la premsa, i ens hem entrevistat amb Àngel Colom, copresident de Pax Christi i membre de la columna Lluís

Companys, i Francesc Tobia, secretari de la Marxa a Badalona.

Tenim consciència, en acabar aquest escrit, que només hem esbossat la relació d'uns fets i unes valoracions, que d'altra banda trobareu més ampliats en altres fonts i que deuran adquirir molt més relleu en el llibre que els organitzadors s'han compromès a publicar sobre la Marxa.

Qui ha fet la Marxa?

Pel desembre de 1975 el secretariat català de Pax Christi (moviment internacional per la pau) és el qui promou i difon, dintre la campanya pro amnistia, un adhesiu amb l'eslògan «Poble català, posa't a caminar». Un grup de membres de Lleida proposa que l'eslògan es posi en pràctica.

Tres mesos després —març de 1976—, Pax Christi de Catalunya convoca tot el poble català a participar en una «Marxa de la Llibertat», de la qual assumeix la responsabilitat inicial.

Aquesta marxa és concebuda de bon començament com una lluita no violenta, mes no com una mera tàctica sinó com una forma de vida. Enfocament que és mantingut i potenciat constantment pels militants d'aquest moviment no violent, juntament amb membres d'altres grups.

Immediatament després de la crida, un bon nombre d'entitats dels Països Catalans se solidaritzen amb la Marxa de la Llibertat. Finalment, tal com estava previst, el 4 de juliol van sortir sis columnes de la Marxa per aquest ordre: 1a., la Tramuntana, de l'Escala; 2a., Lluís Companys, d'Oliana; 3a., Francesc Macià, d'Esterri d'Aneu; 4a., Rafael Casanova, de la Sénia; 5a., abat Escarré, de Girona, i 6a., la Valenciana, de Guardamar. (Vegeu el gràfic sobre les 5 columnes del Principat.) El 24 de juliol, a Rià, s'inicià la marxa de la columna Francesc Soler, de la Catalunya-Nord.

Per què s'ha fet la Marxa?

La Marxa ha assumit com a objectiu principal els quatre punts programàtics de l'Assemblea de Catalunya:

- el restabliment de les *llibertats democràtiques*,
- l'*amnistia total* per als presos i exiliats polítics,
- l'*autodeterminació de Catalunya* i el restabliment de la seva autonomia nacional mitjançant l'Estatut del 1932, i
- la *coordinació política* amb altres sectors de la resta de l'Estat espanyol.

Ha volgut, doncs, transcendent tot els plantejaments dels partits polítics, treballar per la reconciliació en el nostre País. I l'eina que ha triat és la *lluita no violenta*: «Creiem —deia el secretariat poc abans de començar la Marxa— que als Països Catalans la no-violència, a la vegada lluita i imaginació, pot ser vàlida per a la conquesta de les nostres llibertats individuals com a poble... La Marxa de la Llibertat és no violenta i el seu fi no és de cercar conflictes... Ens comprometem a no donar resposta a cap actitud de violència i a continuar caminant encara que se'ns presentin entrebancs en la marxa.»

Però no va trigar la prohibició (22 de maig), per part del ministeri de Governació, de la convocatòria i realització de la Marxa, i la seva desautorització per part dels governs civils corresponents. Precisament a causa d'aquests fets, la revolució no violenta pren la forma de *desobediència civil*: s'emprèn la Marxa que ha estat impedida, no es fa cas de moltes prohibicions, no es paguen les nombroses multes imposades als caminants, etc.

La Marxa ha volgut també ajudar al *desvetllament col·lectiu d'un poble*. El fet nacional ha entrat en els seus plantejaments principals, i en alguns casos s'ha assolit una mobilització al carrer com mai no s'havia donat al llarg d'aquests quaranta anys. «Recollirà [la Marxa] al seu pas pels pobles de les comarques dels Països Catalans la veu i l'opinió dels catalans» (Comunicat inicial, «Avui», 1-7-76).

Sota una constant repressió

Ja el primer dia a les comarques i poblacions d'on havien de partir les cinc columnes que anaven a iniciar la Marxa, s'hi havien acumulat uns dos mil agents de la guàrdia civil i la policia armada. I immediatament es van anar succeint *detencions* a moltes localitats: a Girona 25, a l'Escala 27, a Ollana 12, a Esterri d'Aneu 40, a Figueres 10, a Banyoles 15, a Olot 13, al Vendrell 16, a Solsona 8, a Terrassa 8, a Vilosell 45, etc., etc.

Semblantment pel que fa a les *multes*: al Vendrell se'n van posar pel valor de 50.000 i 100.000 pessetes; a Girona, de 300.000; a Calafell, 5 de 100.000; a Alcoi, 3 de 25.000; a Salt, de 200.000, etc., fins a un total d'uns set milions.

A part de nombrosíssimes retencions del D.N.I., hi ha hagut un atemptat terrorista d'extrema dreta a Tàrraga, una càrrega brutal de les forces públiques a Montserrat, al Vendrell i a Vilosell (les Garrigues), irrupcions a l'església d'Arenys de Mar, la catedral de Vic i el monestir de Poblet, campanyes de difamació contra els marxaires, sobretot als poblets de Lleida, acusant-los de violents, lladres i pertorbadors de l'ordre, falsificacions d'escrits per tal de sembrar discòrdia entre la Marxa i els partits polítics, etc., etc.

«Ens han negat el dret a caminar!»

Aquest clam d'indignació, aquesta queixa, es va repetint en diferents àmbits.

«Amnistia i Marxa.

»I mentre ens la guanyem caldria aconseguir que l'amnistia parcial d'ara anés acompanyada d'un conjunt de mesures pràctiques que rectificuessin actuacions presents en qüestió d'ordre públic. Voldríem que les persones afectades per l'expressió ho-

nestament vital del seu pensament fossin "amnistiades" de cops i de repressions violentes.

»Parlem de tots els qui volen manifestar-se per un ordre millor, més just i democràtic. Parlem especialment dels participants a la Marxa de la Llibertat que, perquè creuen que tenen dret de caminar defensant unes idees, han rebut greus perjudicis físics. El seu juvenívol desvaliment ha estat presa fàcil per a l'acció repressora, com si aquesta volgués resquitar-se de certs enfrontaments més durs i multitudinaris. Creiem, doncs, que l'amnistia d'ara seria més empassadora si l'acompanyés la serenitat governativa al gran carrer dels Països Catalans» («Avui», 31-7-76).

Els preveres de la Conca de Barberà i la Segarra Tarragonina, llocs per on va passar la Marxa, van publicar un escrit denunciant les persecucions, detencions i repressions violentes i indiscriminades contra els caminants com un atemptat contra la dignitat de la persona humana, segons la «Constitució pastoral sobre l'Església en el món d'avui».

El consell de direcció de l'arquebisbat de Tarragona va publicar, el 18 de setembre, una nota, on entre altres coses deia: «Quan es tracta de la defensa dels drets fonamentals, l'Església no solament no hi pot ésser absent, sinó que hi ha de ser present, amb els mitjans —i només aquests— que li són propis... Al nostre arquebisbat s'ha donat l'orientació que, malgrat tot, mantinguéssim ferm l'exercici del dret d'asil, ben propi de la missió de l'Església... Expressem la nostra solidaritat amb el pare abat i tota la comunitat de Poblet que ha procurat de donar un testimoni d'Església, fent allò que estava a la seva mà, ben d'acord amb l'esperit d'acolliment monàstic.»

En el comunicat final de la Marxa deien els caminants: «La constant més clara dins aquest llarg estiu del 1976 ha estat la repressió duta contra el poble des del principi (4 de juliol) fins als últims moments aquí a Poblet, negant-li el dret a caminar per la seva terra; tanmateix, la resposta popular ha demostrat una vegada més que els Països Catalans són prou capaços de viure i evolucionar dins la llibertat i la pau amb la no-violència» («Avui», 14-9-76).

Tasca i festa a tots els racons i raconets

Repressió a part, la Marxa va poder assolir alguns intervals de tasca i celebració joiosa. Ja hem subratllat que ha volgut constituir un *crit profètic* sobre la revolució no violenta. Tots els comunicats (en recordem almenys cinc o sis) recalquen aquest aspecte.

La Marxa manté, a més, un *diàleg amb el poble*: a Blanes, Vic, Arenys de Mar, Ripoll, Berga, Valls, Tarroja, etc., la rebuda i l'estada agafen un to molt popular, i amb mobilització de masses. Gràcies als marxaires molta gent perd la por.

Hi ha el cas també dels ajuntaments que es tornen valents: batlles i regidors que se solidaritzen amb la Marxa o que es manifesten, o els casos més rellevants de Villosell i el Vendrell en què dimiteixen en ple a causa de la repressió brutal que s'ha produït als seus municipis.

Hi ha encara un fenomen, podríem dir-ne de «desglaç», ben curiós: sovint els caminants, els quals ja han perdut la por a les forces de l'ordre públic, dialoguen amb els guàrdies, penetren en la seva vida personal i familiar i intenten de fer-los veure els seus mòbils, comunicació que a vegades és corresposta pels agents de l'ordre, els quals arriben a comprendre l'actitud no violenta dels marxaires.

D'un cap a l'altre, la Marxa també ha viscut els seus moments de festa, d'espontaneïtat i imaginació dins de cada columna: estada a festes majors, visita a cases de la gent dels pobles, neteja o arranjament d'algun lloc públic, etc.

Crist i l'Evangeli en el cor de la Marxa

Si hom intenta de fer una «lectura» de la Marxa a la llum de l'Evangeli, hi descobreix indiscutiblement una sèrie de trets reveladors i suggestius: un gran afany de reconciliació i amnistia; la no-violència, malgrat tot l'ocorregut durant aquests dos me-

sos i mig; el diàleg amb les forces de l'ordre; la voluntat de «perdre el temps» en aquells racons i raconets on no arriben els partits perquè són indrets insignificants; la pràctica de la desobediència civil...

I no es fa difícil de veure la figura del servent de Jahvè vexat i apallissat, reflectida en els components de les columnes de la Marxa.

La Marxa ha estat recolzada per l'Església?

En un primer cop d'ull, els centenars de campanes al volt i la gran quantitat de senyeres penjant als campanars i les façanes de les esglésies, el freqüent aixopluc dels marxaires en locals de l'Església, etc., pot fer la impressió, *tout court*, que l'Església estava totalment d'acord amb la Marxa de la Llibertat.

Però un segon recompte —evidentment més crític— ens obliga a matisar. Hi havia bisbes que estaven amb la Marxa, i ho van manifestar, i li van donar asil a la catedral, mentre que altres, influïts per la mala premsa contra els marxaires, n'estaven recelosos. Com també hi ha hagut molts capellans que han defensat la Marxa i li han donat aixopluc incondicional, però també n'hi ha hagut que li han tancat les portes en veure-la atancar-se o simplement han dit als caminants que sortissin del temple (la premsa ens ha citat els casos de Navès, Ollana, etc.).

Sobre aquesta darrera actitud un marxaire ha reflexionat així: «La Marxa estava al servei del poble: no era cap manifestació a benefici personal. Aquells, doncs, que ens han tancat les portes, les han tancades al poble. I això em dol perquè jo sóc fill de l'Església.»

Al costat de les adhesions de certes instàncies eclesials que hem esmentat i dels repetits gests d'acollida de la Marxa, ben segur que podríem recollir d'ací i d'allà un bon plec de testimonis encoratjadors com el que transcrivim:

«Nosaltres, com a homes de fe i de lluita, no podem deixar

de recolzar aquesta mobilització general del poble català. **Primer perquè som un poble que treballa, viu i sofreix a Catalunya.** Segon perquè els objectius que enclou la Marxa van més enllà de tot reformisme i són la porta d'entrada a una nova etapa de respecte i llibertat. No es pot construir un país nou sense participació o només amb la participació dels poquets de sempre. La Marxa de la Llibertat és una forma de participar, de fer-se present en quelcom que s'està coent al marge del poble. És una manera de dir allò que pensem i allò que sentim. Per això: Agermanats anirem caminant, fins a conquerir la llibertat del poble.» («Iglesia de Sta. Coloma de Gramenet», 4-7-76).

...i Poblet

La Marxa va acabar al monestir de Poblet, el diumenge 12 de setembre. En acabar la missa aparegué una senyera al costat de l'altar major i, en presència del pare abat, prengué la paraula Jacint Humet en nom de l'Assemblea de Catalunya, després parlà un dels marxaires i, finalment, el mateix abat.

El comunicat final de la Marxa deia: «...La Marxa de la Llibertat, en recórrer les diferents comarques catalanes, ha portat aquest missatge de llibertat, i la resposta popular ha donat a entendre que no era cosa duta per uns quants, sinó el desig d'un poble... Durant l'estiu del 1976 s'ha aconseguit un cop més el triomf de la raó basada en la no-violència sobre les forces repressives recolzades en la violència.» («Avui», 14-9-76).

Al cap de quinze dies, sense cap incident, se celebraren diferents actes de la Marxa al mateix monestir de Poblet. L'abat digué: «Fa quinze dies que ens vau tenir en tensió, i durant tot l'estiu em sembla que heu tingut en tensió bona part del país; això és propi de la joventut, i és bo d'escoltar-vos i que feu sentir la vostra veu per tal que els grans coneguïn el vostre pensament. Ho veig amb simpatia i us ho manifesto amb signes...»

Després fou lliurat l'escrit final que figura sota una pedra simbòlica dipositada al monestir.

A tall de balanç

El 19 d'octubre va ser publicada a la premsa una valoració de la Marxa elaborada per cent cinquanta marxaires: «a) La Marxa de la Llibertat ha contribuït a la difusió del fet català potenciant la consciència del poble i de tota la comunitat nacional... b) La Marxa ha significat una mobilització constant, la primera d'aquest tipus que fou coordinada a nivell de tots els Països Catalans. A més de la seva organització autogestionària (tant de columnes com de secretariats locals) ha significat una important tasca descentralitzadora potenciant enormement el fet comarcal. c) La Marxa ha contribuït en molts pobles a plantejar i a fer funcionar les Assemblees democràtiques, obrint debat sobre els quatre punts de l'A. de C. d) Respecte al mètode de lluita, s'ha produït el descobriment a gran escala de l'acció no violenta, especialment quan s'observava la reacció dels marxaires a la constant repressió a què foren sotmesos...» («Avui», 19-10-76)

D'acord que la Marxa ha anat avançant en aquestes direccions, però comptem que ella mateixa s'anirà autorevisant: ara és el moment d'una anàlisi més rigorosa i més fonda.

Hem de reconèixer que la Marxa, ateses la prohibició i les desautoritzacions, va quedar greument afectada ja abans de començar: no es van poder fer tots els quilòmetres, algunes trobades van ser aigualides, molts moviments van restar en la clandestinitat, etc., etc. Precisament, per aquest desmantellament, creiem que no podem filar-hi massa prim. Això no obstant, hem d'admetre que la preparació va ser precipitada i que, un cop enggada, es va produir un desbordament.

Potser va haver-hi un *error de càlcul de volum*: 300 localitats són moltes localitats, 70 dies de marxa són molts dies, i set milions de multes són molts milions... Tot plegat volia dir centenars i centenars de trobades, de sessions, de manifestacions, etc. Potser va haver-hi també un *error de càlcul polític*. La Marxa va rebre d'entrada un nombre veritablement afalagador d'*adhesions* d'entitats, però que en la seva evolució li va servir de poc ja que aquestes entitats a la pràctica no s'engatjaren a res, o gairebé.

I un altre punt encara a considerar: Per què la fallida, o quasi, de la Marxa a les ciutats? Tret potser de Sabadell i algun lloc més, a les grans zones urbanes la Marxa passà gairebé desapercebuda.

Nova mobilització... i cloenda

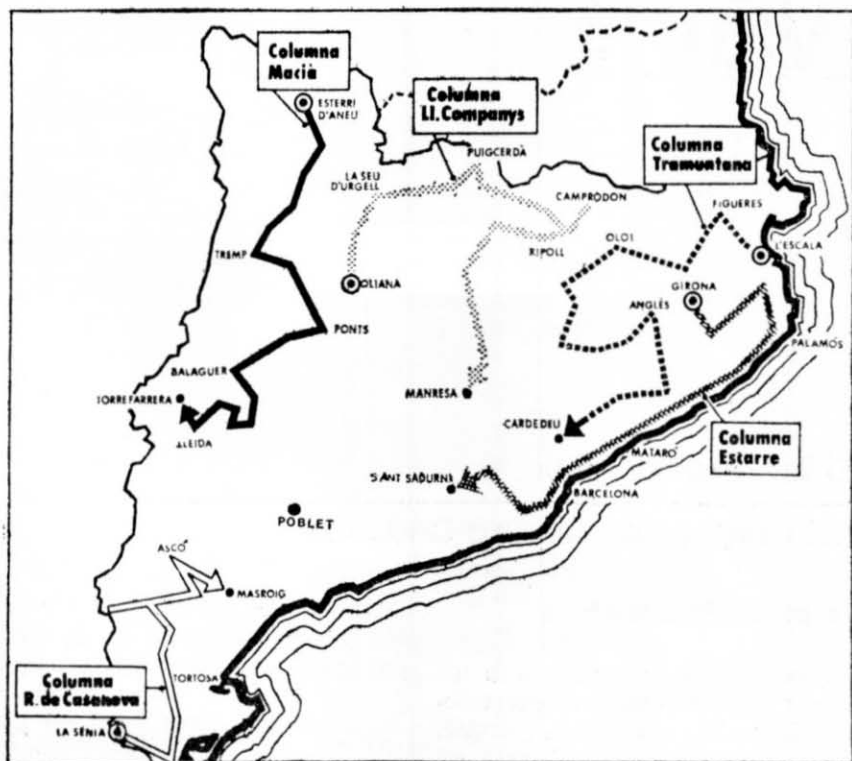
«La Marxa es mobilitza de nou». Aquest és l'objectiu que es van proposar cent cinquanta marxaires reunits a Ripoll el 17 d'octubre. «Ja que encara no s'han aconseguit els objectius de la Marxa (llibertats democràtiques, amnistia total, dret a l'autodeterminació i coordinació amb els pobles peninsulars en la lluita per la seva alliberació), es decideix continuar la mobilització dels pobles, *no com a marxa sinó com a presència.*» («Avui», 19-10-76)

Com a *cloenda*, reproduïm un fragment del text de Lluís M. Xirinacs a propòsit de l'acabament de la Marxa:

«Els Països Catalans, realitat vivent d'antuvi a un nivell prepolític, han fornit als altres pobles, durant tot aquest estiu, un espectacle únic, inèdit. Us ho dic. Enmig de matances com les de l'Argentina, el Líban o Sudàfrica, la nostra Marxa pacífica de la Llibertat és una lliçó d'abast universal. Mentre els homes del món reposen o es maten, nosaltres hem estat lluitant sense violència, amb una constància meravellosa. No puc ni resumir l'anecdolari de les persecucions, detencions, empresonaments, multes, coaccions, incendis, extorsions, cops, ferides, calúmnies i insults soferts per obra de la força pública i de grups de ciutadans intransigents. L'amor tot ho suporta, l'amor de l'enemic. Però l'amor venç sempre. I la nostra marxa ha desvetllat l'adhesió, l'acolliment, el sentit de responsabilitat col·lectiva dels pobles recorreguts. Laboriosament ha contribuït a desvetllar la consciència de la gent adormida. D'ara endavant una nació llargament oprimida comença a caminar per fer-se mestressa dels seus propis destins. És un exemple i una lliçó, de fons i de forma, per a tothom, que avui especialment desitjaríem que compreguéssim una

altra nació que jau a terra, si més no, des de fa tant de temps com la nostra, una nació que potser hauríem tots de comprometre'ns d'anomenar Països Castellans.»

Josep Torrella

Recorregut de les cinc columnes de la Marxa que varí caminar pel Principat, des de la sortida, el dia 4 de juliol, fins al cap d'un mes. No s'hi marquen les columnes de Catalunya Nord ni del País Valencià: la primera d'un itinerari molt curt i la segona d'una existència molt precària a causa de la repressió.

El fet religiós, Àmbit 19

del Congrés de Cultura Catalana

Responsabilitat històrica

Deu ser bo començar amb un *Kyrie eléison* com en les celebracions de l'Eucaristia, perquè, encara que hom se sàpiga i es vulgui sentir solidari, no deixa de trobar-se fiscal d'una història desgraciada contra la qual l'espontaneïtat pren les cartes de la ira i del menyspreu, i la reflexió, les del dolor i la penitència. Per no sortir d'un marc autocrític dins la nostra Església romana, ens cal reconèixer que la manca de

lucidesa, de gallardia i d'amor als fets entranyables de la terra per part dels responsables que ens van enviar a les acaballes de la guerra dels Tres Anys —i per això ens els devien trametre— va contribuir absolutament a l'empantanegament nacional-catòlic, més ridícul que tràgic, tot i que tràgic ho va ser al màxim: en sang, en presons i en destrucció d'esperit, de fe i de cultura.

La predicació servil, la catequesi de pura submissió, l'ensenyament de la religió obligatori i

trionfalista, el magisteri orgullós i distant, ple de commiseratiu menyspreu pels vençuts «ignorants, criminals i sacrílegs». Les estampetes i records havien d'estar escrits en un castellà tan trist com l'obligada pronunciació del llatí amb sons madrilenys, i no, com estava manat, amb sons italianitzats. Es va imposar la histèria.

De la derrota, però, l'efecte més important, a la llarga, no va ser la inútil brutalitat capaç de fer màrtirs i amb ells la natural i indignada reacció, sinó la *longa manus* de les institucions religioses, especialment les escoles de dones, que contribuïren a la destrucció i al desarrelament de la identitat catalana, bandejant llengua i costums de les seves escoles, castigant les noies que s'atrevien a parlar català a les hores de pati, i aconsellant a les mares que, a casa, parlessin la llengua oficial. Les nombroses excepcions no pal·lien el greuge. Encara avui, anys i panys després i en un altre context polític, quantitat d'escoles de religioses —i religiosos!— neguen el dret a rebre l'ensenyament de la «doctrina» en la llengua catalana.

Estranya responsabilitat, la nacional-catòlica, que comença desarrelant l'essència d'un país i acaba acusant-lo dels mals que ell mateix ha provocat!

Gènesi del Congrés

Va ser una polèmica suscitada

a l'Hospitalet de Llobregat, per culpa d'uns inspectors d'Ensenyament General Bàsic que prohibien impartir classes de català dins l'horari escolar, que va provocar una presa de posició de la Junta del Col·legi d'Advocats. Pel gener de 1975, a proposta del seu secretari, es va acordar la constitució d'una Comissió de Defensa de la Cultura Catalana. Per un cantó es va interpellar el Ministeri d'Educació contra la possibilitat d'interpretar restrictivament la Norma Legal sobre l'Ensenyament de les llengües nacionals, i per l'altre es va proposar als altres col·legis professionals la promoció d'un Congrés de Defensa de la Cultura Catalana. Les adhesions immediates dels col·legis professionals i les notes de premsa corresponents van provocar en tot el país un corrent favorable.

Els divuit regidors de Barcelona que, el 4 de març immediat, van contestar «no» a l'ajuda econòmica a l'ensenyament del català a les escoles, van sotraguejar l'opinió pública ja prou commoguda per l'acumulació d'errors i més errors en aquelles darries de l'última dictadura. A mitjan mes, el nombre d'entitats que recolzaven la celebració del Congrés arribava a 89, entre les quals hi havia el primer ajuntament, el d'Olot; al final de març van passar a 140, i els particulars, a milers.

Pel juny l'Assemblea d'Intel·lectuals, reunida a Montserrat, va signar un document a favor de la democratització i participació

popular en el Congrés de Cultura Catalana. Mentre, havia començat a funcionar un Secretariat provisional, i s'iniciaven les secretaries comarcals i es creaven les comissions de les Illes, Catalunya Nord i el País Valencià.

L'Ambit 19

A partir d'aquesta reunió de Montserrat, un grup dels assistents creu que el Fet religiós està a les arrels de Catalunya i és, avui, prou important perquè el Congrés se n'ocupi. S'adrecen al Centre d'Estudis Francesc Eiximenis (Pax Romana) perquè se'n faci càrrec i en prengui la iniciativa. Així va ser. La Comissió permanent del Congrés accepta l'allegació d'Eiximenis i atribueix al Fet religiós de les terres catalanes, l'Ambit 19 del Congrés. Es constitueix la Coordinadora de l'Ambit i s'aprova un primer esquema operatiu.

La definició descriptiva de l'Ambit 19 és la següent: «El nostre objectiu és l'estudi del paper sociològic de la religiositat de les diverses confessions cristianes i dels grups de no cristians als Països Catalans. També examinarem la interrelació de les institucions i moviments religiosos amb els diversos aspectes de la vida i la cultura del país, així com el futur dels creients catalans i el seu paper com a tals en la societat.»

El 26 d'abril de 1976 van ser convocats a Barcelona tots els

qui s'havien interessat per l'Ambit i, també, les altres entitats cristianes d'algun volum que es-tiguessin a l'abast de la Coordinadora. Una enquesta els podia ajudar a descobrir l'intent de l'Ambit i del Congrés de Cultura. De més de 400 invitacions, Correus en va retornar tres, una dotzena es van excusar, com l'Escoltisme que celebrava un homenatge internacional a mossèn Antoni Batlle, i hi van assistir una setantena de representants, una desena dels quals pertanyia a les Esglésies Reformades. S'ha d'afegir que de l'enquesta prèvia s'ha rebut un nombre exigü de respostes.

D'aquesta reunió va quedar clar que s'havia d'evitar allò que fos purament acadèmic, i que no es tractava pas d'un afer pastoral ni de difusió religiosa sinó d'un intent de valoració cultural dels fenòmens religiosos en relació amb la cultura dels Països Catalans.

La utilització de les dades que es puguin obtenir i de les anàlisis que es facin, pertany a cada grup religiós.

Última hora

L'equip de l'Ambit ha continuat preocupant-se del problema que representa endegar uns treballs científics juntament amb la màxima participació popular. D'uns projectes entusiasmadors, gairebé utòpics, s'ha passat a la concreció de temes, d'accions, de dates, seguint el programa co-

mú del Congrés de Cultura Catalana.

La Secretaria de l'Ambit, la mateixa del Centre d'Estudis Francisc Eiximenis, precisa les pistes actuals de treball. Entre parèntesi, cal agrair a Jaume Duch, secretari fins avui d'aquesta entitat, la tasca que ha fet a favor del Congrés de Cultura, concretament d'aquest Ambit, i desitjar-li una feina tan ben feta com la que ara deixa. Tancat el parèntesi d'obligat record, assenyalem les tres pistes esmentades:

1. Treball científic, amb:

a) bibliografia comentada dels estudis científics importants sobre el fet religiós als Països Catalans: història, sociologia, psicologia, antropologia, etc;

b) bibliografia comentada dels assaigs publicats en el mateix marc cultural sobre el fet religiós;

c) bibliografia comentada dels treballs teològics;

d) recull de testimonis personals.

El resultat d'aquestes tasques es podria publicar en una de les

revistes religioses de difusió d'aquestes matèries.

2. Per a fomentar la difusió popular s'utilitzarà un petit instrument de treball que es posarà en mans de parròquies, moviments, grups interessats, etc. Això, juntament amb les conferències, reflexions i taules rodones que puguin suggerir-se als qui treballin amb aquest llibret, aportarà a l'Ambit les idees necessàries per a l'elaboració del seu dictamen.

3. Dictamen programàtic de l'Ambit.

El Consell Coordinador, un cop recollides les aportacions tot just esmentades i les que hauran produït els qui elaborin els treballs científics i els testimoniats, prepararà el Dictamen corresponent. Aquest se sotmetrà a la discussió i aprovació del Grup inicial per arribar a la seva redacció definitiva.

S'ha arribat aquí. Cada dia es perfila més cap on es pot anar. De tota manera, val a dir que encara s'és a temps d'entrar en el rotlle.

Ricard Pedrals

II Trobada general

i IV Jornades de Consiliaris, del MUEC Català

A Sant Martí de Sesgueioles, del 8 al 12 d'octubre de 1976, s'ha celebrat la II Trobada General del Moviment d'Universitaris i Estudiants Cristians (MUEC), amb la participació de més de 150 joves. Hi foren convidats alguns membres de diversos moviments semblants, tant del país com de l'estranger (JEC portuguesa, FUCI italiana, MIEC Pax Romana, JEC espanyola i JOBAC i Baix Llobregat de Barcelona).

Aquestes trobades generals tenen com a objectiu l'estudi d'alguna qüestió important de cara a la línia de treball del moviment, establir unes prioritats definitòries d'acord amb la realitat que es viu, revisar els informes del Consell Català i la gestió organitzativa i econòmica. I, finalment, l'elecció del nou Consell.

El ritme del treball fou intens i sostingut, però encara hi havia estones de lleure havent dinat i a la nit per a cantar i fer gresca.

El treball dels grups fou un dels elements importants de les jornades, concebudes com una gran revisió de vida. Així, les jornades són «un moment fort anual de consciència de MUEC Català». En els grups —els membres estaven barrejats per a enriquir les experiències— es polsava la realitat del moviment des de la base (*veure*). En les posades en comú i les aportacions dels experts es

donaven elements de superació globals (*jutjar*). En un nou treball per grups i en l'assemblea general s'establien les prioritats del Moviment i es precisaven els mitjans per a portar-les a terme (*actuar*).

Per a aquest treball fou dividida la trobada general en dues etapes. La primera, que va durar fins l'11 al migdia, es definia com *Sessió d'estudi*, i la segona com a *Assemblea general*, de tipus més organitzatiu.

El tema d'estudi: «L'evangelització i la militància en el medi estudiant». En un primer moment (1r. dia), s'accentuava l'aspecte de *la militància*, és a dir, l'actuació i presència en el medi estudiantí. L'expert Joan Prats, professor de dret a la Universitat Autònoma de Barcelona, aconseguí donar els elements crítics necessaris de cara a precisar el paper del militant universitari. Especialment il·luminadora fou la seva «anàlisi de la institució educativa».

En un segon moment (2n. dia), la reflexió girava entorn de l'experiència de fe que es viu en la pràctica i el testimoni que es dona. En una paraula, l'evangelització. A l'assemblea plenària, Josep Rovira Belloso, com a expert, va recollir les qüestions-punta i els «impasse» dels treballs de grup, i d'una manera magistral i sense estalviar-hi bon humor, en-

vestí les relacions entre fe i militància / compromís / lluita, accentuant l'autonomia del món i la unitat de la persona creient. Després entrà en els elements definidors de l'expressió de fe i en el que és nuclear de l'evangelització, com a autoexpressió del que és l'Església en la seva situació correcta en el món. Acabà amb unes breus anotacions sobre el context eclesial on es viu l'evangelització.

Les aportacions dels experts varen ser un element molt important en la dinàmica de la trobada. D'altra banda, el rigor dels qüestionaris de treball dels grups i la responsabilitat dels seus secretaris ajudaren molt a seguir el fil de les jornades.

Sorprenia la varietat fonètica dels participants i el seu constant interès, al menjador i en les converses de passadís, per conèixer la realitat dels moviments de fora de la diòcesi respectiva. Tot plegat creà un clima realment contagiós d'amistat i comunicació natural. (Parlant de contagi, també hem de dir que la grip va fer-hi de les seves. La majoria la guardarem com a record, juntament amb la simpàtica «agulla d'estendre» que feia memòria personal de la trobada.)

Amb l'elecció del nou Consell i el comiat del president cessant, Pere Comas, i dels convidats, les II Jornades Catalanes del MUEC arribaren al seu final. L'eucaristia, presidida pel doctor Pont, expressava el recolzament per part de la jerarquia catalana i la definició clarament eclesial i militant del

moviment: un moviment capdavanter, tant per la seva trajectòria en el País com pel seu pes en el nivell internacional.

Del 6 al 10 de setembre, a la Casa Missió de Banyoles, s'han celebrat les IV Jornades de consiliaris del Moviment d'Universitaris i Estudiants Cristians de Catalunya i les Illes, seguint la tradició iniciada l'any 1973 al Tibidabo i continuada l'any 1974 a Vallbona de les Monges i l'any 1975 a la Selva del Camp. Les Jornades d'enguany han tingut un to més precís gràcies a l'emmarcament definitiu dins la dinàmica conjunta del MUEC Català, constituït formalment durant la Primera Trobada General a Sant Martí Sescú del 19 al 23 de desembre de l'any passat, on s'aprovaren el Document d'identitat i la Normativa interna de tots els grups que a les diòcesis de Catalunya i de les Illes es reconeixien en la dinàmica i l'opció evangelitzadora del MUEC. D'aquí, doncs, el plantejament comú amb els militants de la temàtica de les Jornades i la presència en elles d'un bon grup (8 militants). De consiliaris n'hi assistiren divuit, procedents de les diòcesis de Tarragona, Barcelona, Lleida, Vic, Girona, Mallorca i Menorca.

El tema era *la militància i l'evangelització al MUEC*, amb la problemàtica específica que planteja de cara als consiliaris. S'hi constatà que la militància supo-

sa una certa anàlisi de la realitat i una actitud de fons que cal anar posant sempre en relleu. Serà en el cor d'aquesta actitud de fons on serà possible de trobar els signes d'encarnació i d'escatologia (a la llum de la presentació feta pel pare Evangelista Vilanova), manifestació concreta de la tasca evangelitzadora en la vida i en el medi. D'aquí la importància de l'experiència creient referida a la radicalitat de Jesucrist. Experiència creient que es pot descriure amb les següents característiques: capacitat de captar els fets i significar-los, per una participació en ells, per una presa de consciència crítica, per una interpretació capaç de desxifrar-lo i fer-lo intel·ligible i pel seu caràcter englobant i total.

Finalment es parlà de la dimensió eclesial i internacional del treball del moviment, a partir del treball actual que porta a terme el pare Antoni M. Serramona, de l'equip coordinador europeu del MIEC. Es veié el lloc de l'Església en el procés dels militants i el tipus d'Església que es vol: una Església vista com una mediació - sagrament - signe humà viscuda en la seva complexitat global. En definitiva les IV Jornades han estat un pas més, dintre el seu caràcter familiar i serè, de cara a una comprensió pastoral més lúcida de la tasca evangelit-

zadora del MUEC en el medi estudiant i universitari, en el cor de la militància concreta i pluralista dels seus membres, feta experiència eclesial en comunió amb tota l'Església.

Curset d'iniciació per a consiliaris del món dels estudiants

Organitzat pel MUEC, s'ha realitzat un curset d'iniciació per a consiliaris relacionats amb grups d'estudiants siguin o no del moviment. Es tractava d'una convocatòria àmplia de cara a introduir-se en la metodologia de la revisió de vida. La vintena d'assistents, entre els quals dues religioses i una mare de família, va treballar del 29 de juny al 2 de juliol al Tibidabo. Es va partir de la realitat de cadascú, s'analitzaren les causes i conseqüències, i s'arribà a les alternatives pastorals d'un treball evangelitzador. Potser la constatació més important fou que calia vetllar per una pastoral de la militància (de la qual el MUEC vol ser instrument entre altres), de la mateixa manera com ja es va fent una pastoral més general d'animació: esplais, grups informals, catequesi pura, centres d'acolliment, etc.

Salvador Pié

Crònica de Girona: El «però» a desxifrar

Amb un marcat to de titubeig, els diocesans gironins ens trobem fora del confortable estiu per art d'encantament. I per cert que tot fa preveure que el futur no serà pas dels adormits i indecisos.

La falta de fets cabdals en el camp de la pastoral diocesana m'aferma més a la idea que ens falta a tots gosadia.

És cert que la llista d'activitats pastorals dels últims mesos no és minsa. De la primavera cap aquí s'ha fet reunió d'arxiprestos; en el Consell presbiteral s'ha parlat de l'atenció als preveres, de les prioritats pastorals del bisbe, de l'economia del bisbat; s'està treballant per una reorganització de les cases del bisbat a la ciutat de Girona: palau episcopal, seminari i casa d'A.C.; els moviments d'infants i adolescents han fet durant les vacances campaments, colònies, casals d'estiu; l'exposició del SCV celebrant el centenari de les Colònies ha estat molt visitada; continuen fent-se nomenaments, encara que cada dia sembla que la cosa es posa més negra. Al Bisbat, han continuat plovent-li problemes: amb els pares de la guarderia de Natzarret, per qüestió d'estatuts i d'orientació de l'escola, que motivà l'ocupació, unes hores, del palau episcopal per part dels pares i els infants; ha tornat a sortir la qüestió de la capella, i el dret de pas dels fidels, de Bell-lloc de Palamós; a les parròquies hi ha un

cert discontent per les quotes asenyalades com a aportació a la caixa de compensació pels capellans.

De cara al nou curs s'estan fent passos per organitzar un centre de cultura religiosa del Bisbat: la Vicaria de pastoral ha publicat unes «orientacions per a la pastoral parroquial» i es vol donar una empenta a la pastoral de joventut. També alguns moviments de seglars han iniciat gestions per coordinar els grups de pastoral seglar d'adults i anar vers la formació d'un Consell de laics.

D'activitats i projectes, torno a dir, no en falten. De motius per estar desperts, tampoc. Puix per aquí vivim fets de gruixària humana ben importants com: la crisi del turisme, la manca de treball, la politització de determinats ambients, etc.

Amb tot, hi ha flotant, tant en els ambients clericals com en els seglars, un «però» que no s'acaba de desxifrar. Avancem fent tot allò quotidià sense massa engrescament, almenys com a diòcesi.

Uns diuen que la causa és la falta d'espiritualitat. D'altres manifesten que sobra bona voluntat i que s'hauria de fer una pastoral més seriosa. Hi ha qui afirma que caldria manar més, mentre d'altres demanen una forma de govern més àmplia i no tan concentrada. Es parla de la urgència d'obrar canvis en les par-

ròquies grans per part de persones que fa molts anys que hi són (el que ningú no sap és qui hi voldrà anar). Alguns veuen possibilitats a través de la participació dels laics en la pastoral de la diòcesi (el que passa és que els laics no es fien massa de poder-hi comptar de veritat algun dia).

Jo crec que hi ha una mica de tot. Això no obstant, m'atreviria a assenyalar com dues qüestions prioritàries a afrontar. Primera: o ens afanyem a simplificar el bagatge de la pastoral o no ens

fem il·lusions, ja que cada dia la pastoral es menjarà més les persones. I en segon lloc: la vertebració de la pastoral diocesana, l'hauríem de basar no a fer accions pastorals, sinó a crear autèntiques comunitats de creients.

És, doncs, cap a aquests dos objectius com veuria el futur de la diòcesi, no més brillant però sí més esperançat. I que consti que fonament més aquest pensament en unes certes intuïcions que no pas en una anàlisi rigorosa amb tots els ets i uts.

Ramon Oller

Crònica de Lleida

Homenatge a mossèn Llorens

El 4 de juny, a la seu vella de Lleida, tingué lloc un acte d'homenatge a mossèn Llorens i Ventura, antic mestre de capella de la catedral fins a l'arribada de Franco al poder, i mort a França l'11 de maig de 1965.

Van assistir-hi el nostre bisbe Ramon i monsenyor Louis de Courrèges, bisbe de mossèn Llorens durant els seus vint-i-vuit anys de ministeri a l'exili. L'acte era organitzat per l'Orfeó Lleidatà i els «Amics de Mn. Llorens».

La festa va consistir en un tei-

xit de lectures bíbliques, cants i parlaments. Cal destacar els discursos dels dos bisbes enaltint la figura del sacerdot homenatjat (en els aspectes humà, cristià i sacerdotal) durant la seva estada a França.

Atès que l'homenatge provenia de l'Església de Lleida, creiem important destacar-ne alguns aspectes. El bisbe Ramon va dir entre altres coses: «Aquesta —vaig creure— era una ocasió magnífica per a demostrar com els anhels i les recomanacions de *reconciliació* del papa són ben acollits entre nosaltres»; en can-

vi, dels 195 sacerdots del bisbat només un —que jo sàpiga— hi féu acte de presència. Penso que a nivell de clergat les paraules del senyor bisbe quedaven desmentides. (Un altre dia farem un estudi de la figura de mossèn Llorens i del per què de l'absència del clergat lleidatà a aquest acte.) De moment, puc assegurar que les persones amb qui he parlat —tant laics com capellans— coincideixen a afirmar que mossèn Llorens fou un sacerdot de criteris humans i cristians profunds i oberts, i que mai no va renunciar a la seva identitat cristiana i sacerdotal.

Intueixo que la polèmica se centra en el fet de ser català i demòcrata (expressió que en aquells moments volia dir «d'idees republicanes»: els seus amics laics eren els republicans de la ciutat). Total, que sembla que les obres d'un sacerdot així eren mirades cap a l'any 32 amb recel i eren considerades com escandaloses per algunes persones clericals.

En fi, un homenatge a la figura i al paper d'un sacerdot que, per estimar el País i l'Església, hagué d'exiliar-se i encara resta exiliat del cor de molts clergues lleidatans.

Treball amb el jovent rural

Els sacerdots amics de Lleida hem d'anar a fora si volem reflexionar tranquil·lament; però te-

nim molts llocs on anar: el Pirineu, el monestir de les Avellanes, Raimat, Vallbona de les Monges i Poblet.

Del 5 al 7 de juliol es van reunir a Poblet deu mossens que treballen en el món rural. Abans, però, hi havia hagut el treball previ, lent i constant (d'un matí cada mes), per a revisar l'acció de la pastoral rural en la solitud dels pobles. Cal destacar la presència a aquestes trobades de companys dels bisbats veïns de la Seu i Solsona, per als quals no eren obstacle les fronteres de l'estructura. A part d'aquesta participació, convé fer notar l'absència d'alguns companys a causa del treball civil, el qual afavoreix la realització humana, però representa una pèrdua d'«alliberament» per a les tasques pròpies del ministeri.

El *resum* del treball d'aquests tres dies al voltant de la taula ha estat realitzat gràcies a l'esforç d'un dels companys. Esforç que és molt d'agrair perquè conté, resumides, moltes planes de vida ministerial escrites en el silenci i en la solitud del nostre món rural. Ve't aquí, doncs, el *resum* de les jornades:

1. *Veure la realitat.*

a) La del gran *tancament* dels adults, constatat en moltes facetes; el *trencament* entre la minoria que viu els problemes i una massa que no fa res, o entre joves i adults; la visió folklòrica de la religió, i les «llums i ombres» dels joves rurals.

b) El futur que espera als joves, si hi ha o no hi ha reacció de lluita; la constatació que el sistema establert ja va preparant el «seu» futur, i, també, la constatació de signes d'esperança o realitats existents.

c) Els elements característics del medi rural, avui.

d) La situació del clergat rural del treball del qual és mirat com de segona categoria.

2. Anàlisi de la realitat.

Aquestes planes exposen una sèrie de desafiaments que es plantegen a la nostra pastoral, des de la «mala premsa» que tenen l'Estat i l'Església en el món rural, passant pels desafiaments econòmics, polítics i socials o estructurals fins a arribar a les contradiccions que trobem en la nostra feina entre el jovent, amb la constatació final que cal fer una anàlisi crítica més seriosa.

3. Reflexió teològico-pastoral.

Resumint, podem dir que cal treballar unes actituds bàsiques en nosaltres com a consiliaris; aquestes podrien ser: presència en el medi, necessitat d'una espiritualitat de l'acció, aclarir idees, etc., i unes actituds concretes de cara als joves, com assegurar de dedicar-los temps, atendre simultàniament el treball amb joves i adults, etc.

4. Experiències d'iniciació.

Aquí hi ha una gamma molt gran d'iniciatives, però les més reeixides són les que parteixen del principi de la formació per l'acció.

5. Elements pedagògics i teològics.

Es podria dir que els *elements pedagògics* són aquells de què parlen els llibres de pedagogia, si bé reformulats d'acord amb el nostre llenguatge i el tarannà rural.

Els *elements teològics* poden resumir-se així:

— Crist precedeix la nostra acció mitjançant la donació de l'Esperit.

— La nostra tasca de cristians consisteix a detectar aquesta presència del Crist a la vida «rural». Crist, no l'inventem sinó que el descobrim.

— Ens reunim per compartir, expressar i celebrar allò que anem descobrint.

— La fe es verifica des de la fe: fent aquesta experiència anem obrint camins per a una nova encarnació de l'Església en el medi.

6. Compromisos.

Aquests afectaven cada membre i alhora tot el grup, que continua en la lluita després d'uns dies de teoria.

Un dels assistents valorava així el treball: «Quan avui hi ha el perill de no trobar el sentit a fer de capellà i de desil·lusionar-se, veig que aquest treball em fa veure el sentit del meu ministeri perquè em fa anar al nucli de la pastoral i, per tant, al nucli del ministeri sacerdotal.»

Com veieu, unes jornades valorades no sols pel primer impacte sinó per la continuïtat profunda que comporten.

Jornades de responsables de preadolescents

Per l'agost es va reunir un grup de divuit responsables de l'educació de la fe dels preadolescents. Es tractava de veure, compartir i enriquir o potenciar l'acció catequètica a nivell de Lleida-ciutat. Els participants gairebé tots procedien de parròquies, col·legis de l'Església i altres comunitats.

No es volia «uniformar ningú» —això fóra matar allò tan bonic de la persona: la llibertat i la creativitat— sinó ajudar-nos a comprendre'ns, a veure el millor de cada experiència i a descobrir per on han d'anar les *línies de força* de la catequesi de preadolescents.

Penso que es varen acomplir els objectius. En efecte, es van enderrocar murs d'incomprensió i de recel i es va veure la necessitat de potenciar la institució catequètica que l'Església de Lleida ha d'oferir als preadolescents al marge, com a norma general, de la institució o plataforma escolar. Vèiem que l'escola o el col·legi no poden ser el lloc eminent de la catequesi, el qual correspon

a la comunitat, i deixant ben clar que el treball d'alguns de nosaltres en els col·legis consisteix en una funció de professors i no de catequistes.

Els acords bàsics sobre el funcionament d'aquesta catequesi foren:

1. Ens comprometem a seguir la teologia que, per dir-ho d'alguna manera, hi ha al fons del Catecisme de preadolescents, editat recentment a Madrid.

2. Farem sempre el lligam fe-vida. Evitarem, doncs, els espiritualismes desencarnats i els humanismes deshumanitzadors que posen de cara a la paret.

3. Seguirem la metodologia que podríem qualificar de «revisió de vida», però no reduïda a una època sinó enriquida amb la visió actual de l'Evangeli de sempre, la visió del Concili i la de la nova societat i la persona amb la seva problemàtica més complexa.

4. Nomenar un petit comitè amb membres del Secretariat de Catequesi, de la Delegació d'Ensenyament i dels Col·legis de l'Església.

És a dir, una acció de conjunt molt esperançadora.

Os de Balaguer

Xavier Batiste

Crònica de Mallorca

Pastoral per a la Ciutat

Ara repetiré, per començar, el que vaig escriure a «Lluc» (núm. 61, p. 23) en fer la crònica de la Setmana de Pastoral urbana (5-9 de juliol proppassat): «la Setmana ha arribat fins allà on podia arribar, ni més ni menys. No s'ha quedat curta ni ha traspassat uns límits forçant la marxa natural dels assistents».

Preparada des de gener, com ja he escrit a les cròniques anteriors de «Quaderns», tot fou a punt la primera setmana de juliol. Els inscrits amb dret a vot foren 159 i 57 com a observadors. Dels 159 amb dret a vot 88 eren sacerdots seculars, només 11 eren sacerdots religiosos, 29 religioses i 31 seglars (21 homes i 10 dones). L'assistència real fou de 150 a 160 persones. La mitjana de les votacions fou de 110.

A hores d'ara, les conclusions han estat assumides pel consell episcopal en una nota de dia 23 de juliol. En total foren votades i aprovades totes: 4 conclusions sobre catequesi a les comunitats cristianes, 7 sobre presència de l'Església en l'ensenyament, 6 sobre fe i sagraments (baptisme, eucaristia, matrimoni), 6 sobre defensa i promoció dels drets humans i 4 sobre apostolat seglar i consells de pastoral. Hi havia també una ponència sobre comunicació de béns i economia, que si bé presentà tres quasi-

conclusions —que també foren aprovades—, pràcticament remedia a una millor ocasió i a uns millors ponents el tractament de la ponència.

De tot el que es va votar, què cal subretxar per donar-se una idea de per on anaven els trets? Insistència en la catequesi d'adults i formació de catequistes, permanència de l'Església en el món de l'ensenyament com un servei a l'Evangeli i al poble, guiatge de fe per als qui demanen els sagraments en les ocasions «solemnes»: amb acolliment, preparació i celebració a cura d'una mateixa parròquia o església, encarnació de l'Església en el nostre poble i defensa i promoció de tots els drets humans, corresponsabilitat dels laics en tota la missió de l'Església.

A més de les conclusions de les ponències «pràctiques» ja esmentades, cal subretxar les ponències «teòriques» dictades per José A. Ubieta sobre evangelització, Pere Tena sobre agents de pastoral i nous serveis en l'Església, i Dionisio Borobio sobre l'home i els sagraments. També hi hagué un comunicat final, recull de les principals idees i aspiracions de la Setmana i presentació de les mateixes a tot el poble. En voldria subretxar aquest paràgraf que em sembla prou eloqüent: «Perquè som hereus d'una Església missionera i d'aquells bisbes, preveres, religiosos, religioses i laics

que s'identificaren amb el nostre poble i estimaren de cor la seva llengua i cultura, consideram un deure que neix de l'Evangeli la participació en la tasca de retrobament de la identitat del nostre poble. Lamentam omissions i deficiències, i ploram claudicacions davant el poder. Constatam amb alegria la voluntat de promoure i defensar la llengua de Mallorca, com ho demostren la realització i les conclusions de la Setmana.»

És veritat: en la preparació i tota la celebració de la Setmana, la llengua que diríem «oficial» va ser el català de Mallorca. Sembla que això ja és un fet adquirit i que hem obert un camí irreversible. La ponència V en la primera conclusió diu: «La llengua de Mallorca ha d'ésser la pròpia i normal en la nostra litúrgia, tasques pastorals i documentació.» La ponència III, conclusió sisenca: «La llengua de Mallorca ha de ser la pròpia i normal a les celebracions litúrgiques a Ciutat» i estableix una revisió d'horaris de les misses en mallorquí i castellà i de l'ús de la llengua en altres celebracions.

Les propostes de la Setmana superaren el marc de Ciutat. De vegades hagueren de ser prou àmplies i genèriques. Els qui no volien que res canviàs, s'esforçaren a repetir que no hi hagués res vinculant. Les resistències d'abans de la setmana es manifestaren en la seva celebració i després. Com que el comunicat final demanava l'amnistia, els qui gustosament convidaven els cap-

davanter i representants de la dictadura als seus oficis religiosos digueren que la Setmana «feia política», i des de la seva positora «centrista», immobiliària i privilegiada, ara volen enterrar la Setmana com si res no hagués passat, i corre el rumor d'un document enviat pel «centre» al bisbe en contra de qualsevol «realització» de les conclusions.

De fet, en una reunió d'arxiprestos de tota la diòcesi, dia 30 de setembre, el Consell episcopal presentà unes propostes per anar realitzant les conclusions. Ara veurem com s'anirà duent a terme la cosa. En aquesta mateixa reunió es proposà la revisió de la visita pastoral, que amb un nou estil, per arxiprestats, començaria al principi de l'any que ve; i la formació del Consell presbiteral, ara inexistent a la diòcesi.

Estiu de crisi turística, de maneig polític i el nou curs

Ja ho sabeu pels diaris, però és ver. Les vaques grasses del turisme illenc són mortes i les propostes d'empresaris i obrers d'hostaleria han omplert fulls periòdics i carrers. També el sector de la construcció sofreix el pes de la crisi.

I els polítics fan assemblees i consells. Discuteixen del trenca-ment, de la trencadura i del trencaclosques. Fan assemblees i consells. Aquí només tenim pecé i no arribam al psuc, i, com al Principat, els nacionalistes ata-

quen, com els capellans d'abans de la guerra, tot el qui faci olor de pecé. I també la bandera o la senyera és signe de contradicció: qui vol només les quatre barres, i prou!, qui hi afegeix la barra morada amb el castell de l'Almudaina i al capdamunt l'àngel del Regne de Mallorca. Oi que sona bé? I per embolicar més les coses, el general president de la Diputació franquista es treu de la màniga una nova bandera de les quatre illes, Formentera inclosa. L'escola d'estiu, més que preocupar-se dels nins, va ser una botiga de tots els partits de les Illes i de fora Mallorca per atraure clients entre els mestres i perquè els mestres fessin votar un caramull de sigles als nins... quan aquests tinguessin edat de fer-ho.

I ja som al nou curs. També problemes de mestres interins, amb un intent de tancada a l'església de Sant Miquel.

Dia 2 d'octubre, al Seminari nou, es convocà una assemblea

d'arxiprestos de la diòcesi, comissions diocesanes, monges, frares, comunitats de base, moviments apostòlics i altres forces vives, per veure d'encarrilar unes accions prioritàries en el present curs. Per votació democràtica sembla que tals accions serien aquestes: educació en la fe a tots els nivells, presència de l'Església en l'actual moment sociopolític, definició de la identitat de l'Església i del creient en el món d'avui. Es votà, després de molts dubtes i vacil·lacions, un comitè plural. Ja veurem què en farà de tot el que allà es va dir, i que no fou massa clar ni massa concret i definit.

Ah!, i en la dansa de nomenaments episcopals de cada dissabte, sembla que les Illes ja estan servides: el nou bisbe d'Eivissa, monsenyor Josep Gea, i prou; perquè el bisbe de Mallorca, a l'esmentada reunió del dia 2 d'octubre, afirmà que ell no hi entrava... ni per València ni per cap altra seu.

Pere Llabrés

Crònica de València

Congrés de Cultura Catalana

Oficialment ha restat constituït al País Valencià el Congrés de Cultura Catalana en les diverses seccions, una de les quals està dedicada a l'estudi i l'anàlisi del fet religiós i que ja ha començat el seu treball. Entre els actes organitzats dintre del marc del Congrés, cal destacar-ne alguns.

L'Escola d'Estiu

Després de dos anys de prohibició per l'anterior governador civil, senyor Oltra, es pogué celebrar per primera vegada. Ha estat un èxit increïble per damunt de totes les prediccions. Per tota una setmana més de mil professionals de l'ensenyament assistiren als cinquanta cursets monogràfics.

També cal assenyalar els actes paral·lels de presentacions dels diferents grups polítics, que organitzaren taules rodones i discussions sobre els moments actuals del País Valencià. Total, un començ apoteòsic que l'any que ve es veurà bastant incrementat; això almenys és el que esperem.

Homenatge a mossèn Josep Espasa

També s'ha celebrat dintre el marc del Congrés i ha estat pa-

trocinat per l'Ajuntament de Dénia, d'on ell és natural.

L'homenatge fou estructurat en tres actes. Primer, la presentació del seu darrer llibre *Què cal creure*. Segon, un acte a la casa del poble, en què intervingueren, a banda de l'alcalde, personalitats com Sanchis Guarner, mossèn Alfons Roig i l'advocat Moroder. I finalment, el sopar, on van prendre la paraula Joan Fuster, Vicent Ventura i altres esponents que ressaltaren la significació personal del canonge Espasa.

Com és natural, al llarg dels actes de l'homenatge es digueren moltes lloances i mèrits d'aquest sacerdot per part dels oradors. Tanmateix, caldria fer-nos ressò del que apuntà Vicent Ventura, el qual assenyala com un mèrit de gran vàlua el fet que una majoria dels sacerdots educats al Col·legi de Sant Tomàs, d'on mossèn Espasa fou rector bastants anys, actualment estan secularitzats, precisament per ser fidels a un esperit de llibertat, que els ha enfrontat amb unes formes de vida i treball no massa d'acord amb llur consciència.

Per acabar, indicarem com a cosa ben significativa l'absència de les autoritats eclesiàstiques diocesanes i també les del poble. Tanmateix, es reté, entre altres, un telegrama d'adhesió de l'arquebisbe de Tarragona, Pont i Gol. Com també fou significati-

va la presència de representacions de les assemblees democràtiques dels pobles de la comarca.

Una altra suspensió «a divinis»

No estic parlant del cas Le-febvre, com algú podria pensar. Afortunadament, aquest arquebisbe, de moment, no té res a veure amb València, malgrat, potser, tinga ja més d'un simpatitzant.

Parlo de la suspensió «a divinis» d'un sacerdot diocesà de setanta anys, decretada pel nostre bisbe. I dic una altra, perquè és la segona en un període de tres anys. Com veieu, els nostres bisbes no se sufoquen de res quan algú se n'ix del ramat, mà a la tralla i, com diuen al meu poble, «el garrot farà ombra».

La notícia ja la donaren els periòdics d'arreu de tot l'Estat espanyol. Gairebé tots l'encapçalaven així: «Suspès a divinis el rector de Pinedo, per negar-se a pagar unes lletres de canvi». La notícia titulada aixina no podia ser més noticiable. Però la cosa greu és que fou de veres.

Anem, doncs, a explicar més detalladament aquesta notícia tan xocant.

Pinedo és un poblet dels afores de València que fou afectat pel pla Sud (consistent en el desviament del Túria); i per a fer-li el nou llit fou necessari destruir l'església i desplaçar-la a un altre indret. La immobiliària encarregada del pla Sud s'avingué amb

l'arquebisbat a abonar, a canvi, sis milions de pessetes, que, atesa la quantitat, no passaren per les mans del rector de la parròquia sinó que foren intervinguts i administrats pel mateix arquebisbat amb vista a la reconstrucció de l'edifici de l'església. Els tècnics arquebisbals buscaren el lloc més adequat —segons el seu criteri—, d'acord amb els constructors, i al cap d'uns anys l'església fou acabada i lliurada al rector i la comunitat de Pinedo, però, juntament amb un deute de 1.200.000 pessetes, cosa que no agradà gens a la gent del poble, la qual no estava d'acord a fer-se càrrec del deute d'una obra en què no havia tingut art ni part. Per altra banda, es veien impossibilitats de pagar aquesta suma en les condicions exigides. Després de pegarli voltes al problema, la comunitat parroquial de Pinedo presentà llurs propostes per veure de donar-li una solució, les quals foren rebutjades per les autoritats diocesanes. Aleshores, i pel camí del constrenyiment i la urgència, el rector rebé ordres explícites d'acceptar les lletres de canvi o acceptar de passar de la parròquia a un determinat convent de monges de la ciutat. El sacerdot, home ja major, respongué, amb la humilitat i el respecte deguts, que no acceptava la disjuntiva car creia que una qüestió econòmica mai no devia ser motiu de deixar una parròquia.

A partir d'aleshores la situació s'anà agreujant fins que un dia, de mans de l'arxiprest de la comarca, arribà un rescripte oficial

de l'arquebisbat, un paràgraf del qual reproduïm textualment pel seu interès «d'espiritualitat»: *«Por decreto del Excmo. y Rvdmo. Sr. Obispo don Jesús Plá se comunica al Sr. Cura de Pinedo, que si el acreedor de la deuda contraída por esa parroquia con él, no recibe la cantidad adeudada antes de las veinticuatro horas del sábado, día dieciséis de los corrientes, queda automáticamente sin licencias para celebrar, confesar y predicar, y que en caso de incumplimiento de esta orden, se atenderá a las consecuencias.»*

I ací començaren les notícies a la premsa, malgrat que el rector de Pinedo, segons llurs declaracions, no fou l'activador de la campanya.

Quan la notícia, facilitada per les agències de premsa, havia pegat la volta a Espanya, el bisbe Jesús Plá respongué amb una no-

ta oficial, en la qual explicava les coses des del seu punt de vista.

Com que aquest punt de vista no coincidí amb el que en pensaven el poble de Pinedo i el seu rector, aquest es veié obligat a contestar i explicar tota la història des del seu començ; i, acollint-se al dret de rèplica, ho publicà al diari «Las Provincias», ocupant-ne gairebé tota una pàgina. Després d'aquesta resposta, on tothom s'assabentà de tots els detalls i les formes d'actuar dels jerarques eclesiàstics, ja no se'n publicà cap altra nota, fou per això que el poble valencià es quedà un poc despagat, ja que l'assumpte començava a interessar-li.

Suposem que la història encara no haurà arribat al final. En tot cas, potser s'haurà ajornat molt tàcitament. Tanmateix,ensem que, com sempre, a la fi el peix gros es menjarà el menut.

Antoni Signes

COL·LABORADORS D'AQUEST NÚMERO:

Eliseu Bordonau i Ibern (de l'equip pastoral de Cornellà de Llobregat), Josep Castaño i Colomer (membre d'ACO, Barcelona), José Jiménez Lozano (escriptor, assagista de tema religiós), Ramon Prat i Pallarès (rector del Seminari de Barcelona i professor d'Ètica, Barcelona), Josep Torrella i Giralte (del consell de redacció de «Quaderns») i Antoni Totosa i Raventós (advocat, Barcelona).

CORRESPONSALS:

Xavier Batiste (Lleida), Pere Llabrés (Mallorca), Ramon Oller (Girona), Ricard Pedrals, Coordinador de l'àmbit 19, del Congrés de Cultura Catalana (Barcelona), Salvador Pié (Barcelona) i Antoni Signes (València).